

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
UGDYMO MOKSLŲ IR SOCIALINĖS GEROVES FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS IR PSICHOLOGIJOS KATEDRA

AGNĖ MICHALENKOVAITĖ

Edukologijos (specializacija – vaiko teisių apsaugos vadyba) magistro studijų programos II
kurso studentė

**TĖVŲ IR PEDAGOGŲ POŽIŪRIS Į IKIMOKYKLINIO (3-5 metų)
AMŽIAUS VAIKO PSICHOSOCIALINĖS RAIDOS UŽDAVINIUS**

Magistro darbas

Darbo vadovas: doc. dr. R.Paulauskas

Originalus autorinis darbas

(parašas)

Šiauliai, 2016

SANTRAUKA

TĖVŲ IR PEDAGOGŲ POŽIŪRIS Į IKIMOKYKLINIO (3-5 metų) AMŽIAUS VAIKO PSICHOSOCIALINĖS RAIDOS UŽDAVINIUS

Baigiamasis (Magistro) darbas

Darbe atlikta ikimokyklinės ugdymo įstaigos pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo situacija, jų požiūris ir galimybės užtikrinant socialinių įgūdžių formavimosi efektyvumą vaikui (3-5m.) ir jo aplinkai, analizė.

Iškelta hipotezė - tikėtina, jog tėvai ir pedagogai skirtingai vertina ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psichosocialinės raidos uždavinius.

Anketinės apklausos metodu buvo atliktas tyrimas, kurio **tikslas** - atskleisti tėvų ir pedagogų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psichosocialinės raidos ir ugdymo ypatumų svarbą.

Atlikta statistinė duomenų analizė. Tyrimo imtį sudarė 200 respondentų: 100 tėvų ir 100 pedagogų. Empirinėje dalyje atskleista respondentų nuomonė atspindi bendrą nuomonę apie pedagogų ir tėvų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaiko psichosocialinės raidos tendencijas, ir ja galima remtis analizuojant ir vertinant raidos lygį.

Svarbiausios empirinio tyrimo išvados:

1. Bendri ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų tikslai formuoja teigiamą požiūrį į ikimokyklinio ugdymo institucijos organizuojamą psichosocialinių raidos uždavinių įgyvendinimą tarp 3-5 m. amžiaus vaikų, tuo pačiu inicijuoja tarpusavio bendradarbiavimą.
2. Psichosocialinės raidos uždaviniai sudaro pamatą sėkmingai kompetencijų – socialinės, sveikatos, pažinimo, komunikavimo, meninės raiškos plėtotei ikimokykliniame ugdyme.

Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog hipotezė – tikėtina, jog tėvai ir pedagogai skirtingai vertina ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psichosocialinės raidos uždavinius – iš dalies pasitvirtino, kadangi nuomonių išsiskyrimas pastebėtas ne visuose vertintuose aspektuose.

SUMMARY
PARENTS AND TEACHERS' APPROACH TOWARDS THE GOALS OF
PSYCHOSOCIAL DEVELOPMENT OF PRE-SCHOOL CHILDREN (3-5
years of age)

The final (Master) paper

In the work, the analysis of the situation of communication of pre-school educational institution parents and teachers, their outlook and opportunities by ensuring the effectiveness the formation of social skills of a child (ages 3-5) and their environment is conducted.

The arisen hypothesis is that it is likely that parents and teachers differently assess the psychosocial development tasks of preschool children (ages 3-5).

With the method of a questionnaire survey, research was conducted, the objective of which was to reveal the outlook of parents and educators to the importance of the peculiarities of the psychosocial development and education of preschool children (ages 3-5). A statistical analysis of the data was conducted. The scope of the research consisted of 200 respondents: 100 parents and 100 teachers.

The opinion of the respondents that was revealed in the empirical part reflects the overall opinion about the outlook of parents and teachers on of the tendencies of the psychosocial development of a preschool child (ages 3-5) and it can be relied on when analyzing and assessing the level of development.

The main conclusions of the empirical research:

1. The overall objectives of the pre-school teachers and parents form a positive outlook on the implementation of the psychosocial tasks that is organized by the pre-school institution amongst 3-5 year old children, at the same time it initiates intercommunion.
2. The psychosocial development tasks make up a basis of a successful development of competencies – social, health, knowledge, communication, artistic in preschool education.

After conducting the research it became clear that the hypothesis is that it is likely that parents and teachers differently assess the psychosocial development tasks of preschool children (ages 3-5) has been proven partially, since the differences in opinions was noticed in not all of the researched aspects.

TURINYS

SANTRAUKA	2
SUMMARY	3
ĮVADAS	5
1. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ RAIDOS IR PSICHOSOCIALINIŲ UGDYMO UŽDAVINIŲ TEORINIS PAGRINDIMAS.....	9
1.1. Pagrindinės raidos teorijos	9
1.2. Ikimokyklinio amžiaus tarpsniai ir jų periodizacija	15
1.3. Ikimokyklinio amžiaus vaiko psichosocialinės raidos uždaviniai.....	18
1.4. Ikimokyklinio amžiaus raidos uždaviniai.....	23
1.5. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo procesas ir jį reglamentuojantys švietimo dokumentai	27
2. TĖVŲ IR PEDAGOGŲ POŽIŪRIS Į IKIMOKYKLINIO (3-5 metų) AMŽIAUS VAIKO PSICHOSOCIALINĖS RAIDOS UŽDAVINIUS TYRIMAS	35
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas.....	35
3. TĖVŲ IR PEDAGOGŲ POŽIŪRIO Į IKIMOKYKLINIO (3-5 metų) AMŽIAUS VAIKO PSICHOSOCIALINĖS RAIDOS UŽDAVINIUS ANALIZĖ.....	38
3.1. Sveikatos ugdymosi pasiekimų vertinimas.....	38
3.2. Savivokos ugdymosi pasiekimų vertinimas	42
3.3. Bendravimo ugdymosi pasiekimų vertinimas	44
3.4. Aplinkos pažinimo ugdymosi pasiekimų vertinimas	47
3.5. Problemų sprendimo ugdymosi pasiekimų vertinimas.....	49
3.6. Psichosocialinių veiksnių kompetencijos plėtotė	51
IŠVADOS.....	54
REKOMENDACIJOS	56
LITERATŪRA.....	57
PRIEDAI	62

IVADAS

Temos aktualumas. XX a. vykstanti aktyvi asmenybės raida lemia žmogaus ir visuomenės kaitą. Tuo pačiu aktualios ir naujos pedagoginio mąstymo dimensijos (Ališauskienė, Mikalajūnienė, Čegyte, 2007). Vaikų ugdymas suprantamas kaip suaugusių noras rūpintis ir auginti vaikus. Būtent šiais kriterijais dažniausiai akcentuojama vaikų ir suaugusiųjų sąveika, ugdymą vystant tik kaip suaugusiųjų pastangomis grįstą procesą (Montie, Xiang, Schweinhar, 2005).

A. Landsbergienės (2010) teigimu, ikimokyklinis ugdymas tai svarbiausia švietimo grandis. Šiuo laikotarpiu intensyviausiai formuojasi žmogus. Žmogaus asmenybę didele dalimi sąlygoja kokią ikimokyklinio ugdymo įstaigą jis lankė. Visgi svarbiausia priemonė, kuri užtikrina harmoningą ikimokyklinio amžiaus vaiko raidą, yra darni ir palanki šeimos aplinka. Lietuvos Respublikos (LR) Švietimo įstatyme (2011) teigiama: „*Ikimokyklinis ugdymas vyksta šeimoje, o tėvų (globėjų) pageidavimu – pagal ikimokyklinio ugdymo programą*“ (LR Švietimo įstatymas, 2011). Kaip pažymi Z. Freud (1991), J. Piaget (2002), A. Juodaitytė (2002) - pagrindiniai pasiekimai vaiko socializacijoje vyksta iki septynerių metų, t.y. ikimokykliniame amžiuje. Ikimokyklinio amžiaus vaikų tolimesnis gyvenimas priklauso ne tik nuo šeimos. Ypatingas vaidmuo tenka ikimokyklinio ugdymo institucijoms.

Ikimokyklinio ugdymo paskirtis – padėti vaikui patenkinti prigimtinius, kultūrinius ir etninius, socialinius bei pažintinius poreikius. Vaikų darželis yra organizuota vaikų ugdymo institucija, sudaranti jiems palankias sąlygas bręsti, plėtoti psichofizines funkcijas, interesus (Freeman, 2008). Ikimokyklinio ugdymo koncepcija (Priešmokyklinio ugdymo organizavimo tvarkos aprašas, 2005) svarbiausiu dalyku laiko vaiko brandinimą mokyklai, t.y. „*visų jo fizinių ar psichinių galių puoselėjimą, pozityvios socialinės ir emocinės patirties įgijimą, pažinimo motyvacijos žadinimą, kūrybiškumo skatinimą, o ne tik siaurą dalykinį parengimą mokytis, skaityti, rašyti ir skaičiuoti*“. Mūsų dienomis Lietuvos švietimo sistemoje yra žinoma koks svarbus yra priešmokyklinis ugdymas. Visuotinis priešmokyklinis ugdymas - nauja gerai sudaryta švietimo sistemos pakopa, keičianti ir papildanti ugdymo iki mokyklos struktūrą (Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, 2013.). Minėtoje strategijoje nurodoma, jog „*Priešmokyklinio ugdymo tikslas - padėti vaiko socializacijos, demokratinio bendravimo pamatus bei brandinti vaiką mokyklai, palengvinti jo perėjimą nuo ugdymosi šeimoje ar darželyje prie sistemingo ugdymo ir ugdymo mokykloje, t. y. visiems vaikams sudaryti vienodas mokyklinio starto galimybes*“.

D. Antinienės ir R. Lekavičienės (2013) nuomone, prioritetas ugdymo procese atitenka šeimai kaip svarbiausiam socialiniam institutui, kur žmogus patiria svarbiausią socializaciją. Kitose visuomenės struktūrose socializacija vyksta kiek vėliau. Šeima laikoma pagrindine sąlyga realizuojant žmogaus galimybes. Tai institucija, turinti unikalias galimybes, didelę įtaką socialiniam asmenybės formavimuisi ir raidai.

R. Lekavičienė ir kt. (2010) išskiria ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogų ir tėvų bendradarbiavimą, siekiant patenkinti vaiko psichologinius, fizinius, socialinius, intelektinius bei dvasinius raidos poreikius tam, kad būtų užtikrinta harmoninga ir gerai besivystanti raida. A. Juodaitytė ir kt. (2009) nurodo naują požiūrį į vaikų ugdymą socializacijos procesui svarbą. Pasak autorių, vaikystės laikotarpis, pirmasis žmogaus psichikos raidoje ir socialiniame jo tapsme, šiandienos visuomenėje įgyja svarbią reikšmę todėl, kad vaikai savo amžiumi yra jauniausia ir labiausiai socialiai nesavarankiška socialinė grupė. Vaikai yra visiškai priklausomi nuo suaugusiųjų, kurie apsisprendžia dėl vienokių ar kitokių vaikų gyvenimo ir ugdymo sąlygų, jų psichinės, socialinės, kultūrinės raidos krypties.

Dabartinių socializacijos tyrimų spektras Lietuvoje ir užsienyje gana platus. Socializacijos esmę bei įtaką darančius veiksniai nagrinėja L. Leliūgienė (2002), G. Kvieskienė (2005), O. Tijūnėlienė (2005), E. Stuopytė (2002), I. Jonutytė (2007), G. Smitienė (2001). Socialinės kompetencijos klausimais domėjosi: A. Juodaitytė (2003), G. Gedvilienė (2008), D. Garrickas, M. Laurelas (2003). A. P. Kaiseris (2002). Tiriamos socialinių įgūdžių, ugdymo galimybes skirtinguose socialiniuose kontekstuose (Juodaitytė, 2003; Sinatra, 2007), specifinių įgūdžių ugdymas (Dunn ir kr., 2003). S. Sniras (2005) analizavo socialinės kompetencijos ir socialinių įgūdžių sąvoką skirtumus, teigdamas, jog socialinė kompetencija yra platesnė sąvoka nei socialiniai įgūdžiai. Šeimos klausimus vaikų socializacijos kontekste, šeimos ir ugdymo įstaigos sąveikos ypatumus, tėvų švietimo problemas - Ž. Bajoriūnas (2004), J. Litvinienė (2002), R. Kontautienė (2006), R. Braslauskienė (2001), užsienyje - A. V. Mudrikas ir bendraautorai (2003), V. Glebuviene ir bendraautorės (2004), D. Malinauskienė (2006) tyrė priešmokyklinio ugdymo pakopos svarbą vaikų socialinės kompetencijos ugdymui.

Šiuo darbu tikimasi išanalizuoti, kokia yra ikimokyklinės ugdymo įstaigos pedagogų ir tėvų bendradarbiavimo situacija, jų požiūris ir galimybės užtikrinant socialinių įgūdžių formavimosi efektyvumą vaikui (3-5m.) ir jo aplinkai. Taip pat siekiama nustatyti, kokius vaidmenis atlieka tiek ugdytojai, tiek šeima, ir kuo jų veikla gali papildyti viena kitą.

Tyrimo problema – ikimokyklinio (3-5m.) amžiaus vaiko psichosocialinė raida.

Tyrimo objektas – tėvų ir pedagogų požiūris į ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinės raidos uždavinius.

Tyrimo hipotezė – tikėtina, jog tėvai ir pedagogai skirtingai vertina ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psichosocialinės raidos uždavinių svarbą.

Tyrimo tikslas – palyginti tėvų ir pedagogų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psichosocialinės raidos uždavinių svarbą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti švietimo dokumentus, reglamentuojančius ikimokyklines įstaigas, mokslinę literatūrą.

2. Ištirti tėvų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psichosocialinės raidos uždavinius.

3. Ištirti pedagogų į ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psichosocialinės raidos uždavinius.

4. Pateikti rekomendacijas tėvams ir pedagogams kaip gerinti psichosocialinių uždavinių įgyvendinimą kasdieninėje veikloje.

Tyrimo metodologija.

Tyrimo duomenys analizuojami remiantis keliomis teorijomis. Šiame darbe remtasi viena pagrindinių kognityvinio konstruktyvizmo atstovų J. Piaget teorijų, kuomet autorius pripažįsta aplinkos įtaką individo žinių formavimuisi, ir teigia, jog individo formuojamos žinios nėra visai tapačios tai informacijai, kuri jį pasiekia iš aplinkos, nes jos yra paties žmogaus aktyviai kuriamos. Per veiklą pažindamas aplinką, žmogus organizuoja savo mintis taip, kad jos sudarytų prasmę (Jucevičienė, 2010).

Tyrimo metodai:

- Mokslinės literatūros analizė;
- Anketinė apklausa;
- Statistinė tyrimo duomenų analizė.

Apžvelgus ir išanalizavus mokslinę literatūrą ir ikimokyklinės ugdymo įstaigos veiklas reglamentuojančius dokumentus buvo sudarytas tyrimo instrumentas – anketa.

Anketa sudaryta iš 6 blokų:

Duomenys apie respondentus, sveikatos pasiekimų vertinimas, savivokos pasiekimų vertinimas, bendravimo pasiekimų vertinimas, aplinkos pažinimo pasiekimų vertinimas, problemų sprendimo paseikimų vertinimas.

Tyrimo imtis:

Imtį sudarė 200 respondentų: 100 tėvų ir 100 pedagogų. Tyrimas buvo atliekamas 2016 m. balandžio mėn. Šiaulių miesto ikimokyklinėse įstaigose. Prieš atliekant apklausą respondentams buvo paaiškintas tyrimo tikslas. Klausimynai buvo atiduodami respondentams. Respondentų

buvo asmeniškai prašoma užpildyti anketas ir gražinti jas tyrėjui. Klausimynų grįžtamumas sudarė apie 92%.

Magistro darbo struktūra: įvadas, trys skyriai, išvados, rekomendacijos, santrauka (anglų kalba), literatūros sąrašas, priedai. Pirmame darbo skyriuje aptariamos pagrindinės asmenybės raidos teorijos, vaikų psichosocialinės raidos ypatumai, vaikų ugdymosi pasiekimo sritys bei su šiais espektais susiję ypatumai. Antroje darbo dalyje pristatoma tyrimo metodologija. Trečiasis darbo skyrius skirtas pedagogų ir tėvų nuomonių skirtumams apibūdinti vertinant ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psichosocialinės raidos uždavinius. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, rekomendacijos, nurodomas literatūros sąrašas, kurį sudaro 68 šaltiniai. Visame darbe pateikta 18 lentelių, 4 paveikslai ir 2 priedai. Visą darbo apimtį - 69 puslapiai.

1. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ RAIDOS IR PSICHOSOCIALINIŲ UGDYMO UŽDAVINIŲ TEORINIS PAGRINDIMAS

1.1. Pagrindinės raidos teorijos

Asmenybės neįmanoma paaiškinti vienu teoriniu modeliu, todėl nėra susitarta dėl vieningo asmenybės apibrėžimo. Literatūroje randama beveik aštuoniasdešimt asmenybės sąvokos apibrėžimų. Šiame darbe pasirinktas vienas iš labiausiai vartojamų Gordonio Allporto (1961) pasiūlytų asmenybės apibrėžimų: *asmenybė yra dinaminė žmogaus psichofizinių sistemų organizacija, sukurianti tam tikras konkrečiam žmogui būdingas elgesio, mąstymo ir jausmų tendencijas* (Lekavičienė, 2013). Šiuo apibrėžimu išskiriami keletas G. Allporto manymu svarbių asmenybės sampratai aspektų:

- asmenybė yra tam tikra *organizacija*;
- asmenybė yra *dinamiškas procesas*;
- asmenybė susijusi su *fiziniais kūnu*.
- asmenybė pasireiškia daugiau ar mažiau stabiliomis *tendencijomis*;
- tos tendencijos stebimos *daugelyje žmogaus būties aspektų* – elgesyje, mąstyme, jausmuose.
- asmenybė yra *priežastinė jėga*, kuri sukuria žmogaus santykio su pasauliu tendencijas (Legkauskas, 2001).

Tai kaip asmenybė elgiasi, jos veikla, pažinimo ir bendravimo procese keičiasi per tam tikras gyvenimiškos veiklos sąlygas, taip pat per individualias ir tik tai asmenybei būdingas psichologines savybes ir jau susiformavusias nuostatas. Jau anksti vaikystėje formuojasi supratimas kas yra draudžiama ir kas ne. Viso to svarbiausios tampa susiformavusios visuomenės socialinės normos. Tai santykiai, dėl kurių išryškėja charakterio bruožai: iniciatyvumas, drąsumas, bailumė, atvirumas, uždarumas, melas bei kitos savybės. Asmenybės kryptingumą nulemia individuali vertybių (dorovinių, socialinius ir t. t.) sistema. Ji formuojama auklėjant ir patiriant, šiems procesams vykstant nulemiami tolesni asmenybės tikslai (Lekavičienė, 2007).

Apie suaugusiojo ir vaiko raidą rašo bei įvairiais kriterijais aiškina daugelis asmenybės raidos teorijų. Nėra vienos konkrečios emocijų raidos teorijos – vaiko emocijų raiška nagrinėjama aiškinant asmenybės raidą kompleksiskai. Vien tik faktai neturi didelės reikšmės, jie

ką nors reiškia tik interpretuojant, mėginant paaiškinti. Vaiko raida yra tyrinėjama, tačiau vis dar lieka daug klausimų, į kuriuos nėra aiškių, tyrimais pagrįstų atsakymų. Teorija yra pagrindinių principų sistema, padedanti paaiškinti stebimą ar tiriamą reiškinį, interpretuoti asmens patyrimą ir formuoti hipotezes, kurias galima patikrinti (patvirtinti arba atmesti). Vienos teorijos papildo kitas, ir net jų visuma neaprepia žmogaus emocinės ir dvasinės raidos daugialypiškumo, trapumo, sudėtingumo, gyvybingumo ir keitimosi.

Psichoanalitinės teorijos pagrindai

Šios teorijos pradininkas - austrų gydytojas S. Freudas. Pagal psichoanalitinę koncepciją visas žmogaus elgesys, mintys, jausmai, veiksmai, sapnai, fantazijos – normalios ar patologinės, racionalios ar atsitiktinės – yra motyvuotos ir reikšmingos. Motyvuojanti visų elgesio fenomenų jėga yra instinktyvus stimulus. Išskiriamos S. Freudo topografinė (1900), struktūrinė (1923) ir genetinė teorijos.

R. Rochat (2009) akcentuoja, jog pagal topografinę sistemą S. Freudas žmogaus psichiką skirsto į tris dalis: sąmoningą, presąmoningą ir pasąmoningą. Pagal struktūrinę teoriją S. Freudas taip pat išskyrė 3 žmogaus psichikos komponentus (*Id*, *Ego* ir *Superego*), bet jie pagrįsti daugiau funkcija, o ne prieinamumo sąmonei laipsniu. Struktūrinė teorija apibūdina augančio vaiko pažintinį ir adaptacinį vystymąsi. *Id* S. Freudas aprašė kaip įgimtą psichikos struktūrą, apimančią instinktyvumo siekius. Kai kūdikis auga, įgyja daugiau žinių apie realybės limitus, ta psichikos dalis, kuri atstovauja šiai funkcijai, pradeda atsiskirti nuo *Id* ir suformuoja kitą struktūrą – *Ego*. *Ego* tikslas – kontroliuoti *Id* instinktyvius troškimus, juos neutralizuoti sulaikant ir leidžiant instinktyviai energijai pasireikšti labiau priimtiniu būdu, ieškoti kompromisų tarp vidinių stimulų ir išorinės realybės galimybių (Balaban, 2006).

A. Cammilleri ir G. Hanley (2008) pabrėžia, jog Freudas akcentuoja vaiko patyrimą kiekvienoje psichoseksualinio vystymosi stadijoje yra svarbus asmenybės bruožų formavimuisi, vyraujantiems elgesio būdams, psichopatologijos pasireiškimams. Nesėkmės tam tikrose fazėse turi įtakos tolesniam brendimui. Taip pat aprašoma regresija (raidos eigoje regresuojama arba grįžtama į ankstesnę vystymosi stadiją).

Buvo daug S. Freudo teorijos pasekėjų, papildžiusių psichoanalizės sampratą, išryškinusių įvairius jos aspektus. Žymiausi S. Freudo pasekėjai yra K. Horney, A. Freud, O. Rankas, M. Mahler, K.G. Jungas, A. Adleris, E. Fromas ir kt. Jie toliau tyrinėjo ir aprašė įvairias psichoanalizės koncepcijas, sukūrė savo teorines mokyklas.

Eriko Eriksono psichosocialinio vystymosi teorija

E. Eriksono psichosocialinio vystymosi teorija (1963) svarbi tuo, kad E. Eriksonas įtraukė socialinę reikšmę ir jos svarbą į psichoanalizės formuluotes. Pagal E. Eriksoną *asmenybės raidos stadijos* skirstomos į (Cirtautienė 2009):

1. ***Kūdikystė***. Nuo gimimo iki 1 metų.
2. ***Ankstyvoji vaikystė***. Nuo 1-3 metų.
3. ***Žaidimų amžius***. Nuo 3-6 metų.
4. ***Mokyklinis amžius***. Nuo 6-12 metų.
5. ***Jaunystė***. Nuo 12-20 metų.
6. ***Aktyvioji branda***. Nuo 20-25 metų.
7. ***Vidurinio amžiaus branda***. Nuo 26-64 metų.
8. ***Vėlyvoji branda***. Nuo 65 iki mirties.

E. Eriksonas raidą skirstė į stadijas pagal asmens ryšį su socialine aplinka, o ne pagal kūno dalis ir su jomis susijusį malonumo jausmą. Autoriaus manymu, žmogaus raidoje reikia išskirti tris esminius kriterijus: somatinį, asmeninį ir socialinį. U. Brofenbrenner ir P. Moris (2006) vertindami psichosocialinio vystymosi teoriją pabrėžė, jog kiekvienai raidos stadijai būdingas tam tikras konfliktas arba krizė, kurią reikia įveikti. Sėkmės arba nesėkmės tam tikrose stadijose turi įtakos asmens raidai tolimesniais gyvenimo tarpsniais. E. Eriksonas raidos stadijas apibūdino, kas atsitinka sėkmės arba nesėkmės atvejais. Jo teorijoje pabrėžiama, jog žmogus bręsta ir formuojasi visą gyvenimą, raida tęsiasi ir paauglystei pasibaigus. E. Eriksono teorija labai svarbi aiškinant vaikų ir tėvų, vaikų ir senelių, tėvų ir senelių ir pan. tarpusavio sąveiką, giliau suprantant kiekvieno iš amžiaus tarpsnių psichosocialinius aspektus (Rochat, 2009).

Biheviorizmas

Biheviorizmas tyrinėja elgesį ir jo apraiškas, analizuoja priežastis, skatinančias žmones vienaip ar kitaip elgtis. Ši teorija buvo pradėta plėtoti 20 amžiaus pradžioje, pradininkai – J.B. Watson, I. Pavlovas, B.F. Skinneris ir kt. Rusų fiziologas I. Pavlovas sukūrė klasikinę sąlygojimo teoriją, aiškindamasis žmogaus gebėjimą mokytis ir rėmėsi savo eksperimentais su šunimis. Jis išskyrė nesąlyginius refleksus ir sąlyginius refleksus. Pagrindinius biheviorizmo teiginius suformulavo Dž. Votsonas (1913), I. Pavlovas, B. Skinneris. JAV psichologas Votsonas (J. Watson (1878-1958)) pirmasis prakalbo apie biheviorizmo sąvoką ir ją atitinkančius aspektus. Jo teigimu, reikia primygtinai įtikinėti psichologus atsisakyti gilinimosi į savo mintis, jausmus ir paskatas. Pavlovas ir Skinneris pristatė tris bihevioristine filosofija grindžiamas teorijas: reakcijos (arba klasikinio) sąlygojimo, operantinio determinavimo (sąlygojimo) ir išmokymo gretinant,

kurios padeda suprasti, kodėl žmonės vienaip ar kitaip elgiasi konkrečioje situacijoje, kaip jie mokosi ir išmoksta.

Kaip teigia E. Thelen ir E. Smith (2006) biheviaristai labiausiai kreipia dėmesį į tai, ką žmonės veikia ir kokios konkrečios aplinkybės priverčia juos vienaip ar kitaip elgtis. Pagal biheviaristus daugelis elgesio pasireiškimų (reakcijų) nėra įgimti, o išmokti dviem būdais: klasikinės sąlyginės reakcijos ir operantinio sąlygojimo. Svarbiausias biheviarizmo metodų tikslas – keisti elgseną ir ją nukreipti pageidaujama linkme. Tuomet iškyla klausimas, o kaip kontroliuoti elgesį, juk mes esame kontroliuojami daugelio veiksnių: genetinių, amžiaus raidos tarpsnių, tėvų auklėjimo, mokymosi, socialinės aplinkos, masinės informacijos priemonių, visuomenės ir t.t. Biheviarizmas iškelia žmogaus elgseną pavaldžią jį supančiai aplinkai. Tai nėra įgimti elgesio modeliai, individai savo elgesį modeliuoja sąveikaudami su aplinka ir gaudami tam tikrus pastiprinimus – teigiamus arba neigiamus (Šeibokienė, 2007).

Kognityvinė teorija

Šios teorijos pradininko šveicarų psichologo J. Piaget ir kitų šalininkų manymu, mąstymo raida ir pažintiniai procesai yra ne tiek pastiprinimo iš aplinkos rezultatas, bet daug priklauso ir nuo kokybiškai tam tikrais amžiaus tarpsniais kintančių vaiko sugebėjimų. Šiuos skirtumus svarbu žinoti ir suprasti bendraujant su įvairaus amžiaus vaikais, parenkant jiems tinkamas užduotis ir pan.

Kognityvinė teorija iš esmės papildė raidos psichologiją, nes akcentavo ir tyrinėjo vaiko aktyvius protinius procesus. Kognityvinė teorija daugelyje šalių pakeitė vaikų ugdymo pobūdį: mokytojai ir mokiniai tapo partneriai mokymo procese, buvo pripažinti vaiko sugebėjimai ir poreikiai. Pagal J. Piaget mąstymo stadijų apibūdinimą, suvokiant kiekvienos raidos stadijos mąstymo ypatumus, lengviau bendrauti su vaiku, tinkamai atsiliepti į jo poreikius (Ruprecht, 2014).

Socialinė kultūrinė K.Horni asmenybės teorija

K. Horni pritarė ir rėmėsi pagrindiniais Jungo, Freudo asmenybės formavimosi principais, tačiau pateikdama savo socialinės kultūrinės asmenybės teoriją, nemažai psichologinių dalykų aiškino šiek tiek kitaip (Horodecka, 2013). Horney pritarė Freudui, kad asmenybės formavimuisi yra svarbūs vaikystės išgyvenimai, tačiau nesutiko, kad psichoseksualiniai vystymosi aspektai ar net dėsningumai čia yra itin svarbūs.

K. Ogden (2013) akcentuoja, jog K. Horni pažymi, kad vaikystėje tampa svarbūs dviejų tipų poreikiai: biologinių poreikių patenkinimo ir saugumo užtikrinimas. Pirmasis poreikis yra

primityvus ir ne toks svarbus asmenybės raidai, jį galima ir minimaliai patenkinti. O antrasis – saugumo – poreikis (kuris labai priklauso nuo tėvų) jau formuoja asmenybę.

K. Horni išskiria keturis pagrindinius veiksnius, lemiančius, kad vaiko priešiškus tėvams yra išstumiamas į pašamonę. Tai bejėgiškumas (kai vaikas yra itin globojamas, jaučiasi bejėgis), kaltė (kai vaikas priverčiamas nuolat jaustis kaltu dėl savotam tikrų poelgių), baimė (kai vaikas nuolat bijo savo tėvų dėl bausmių, grasinimų ar mušimo) ir meilė (kalbama apie pseudomeilę, kai tėvai nuolat akcentuoja vaikui, kaip jį myli, kiek daug dėl jo aukojasi ir reikalauja per didelio atsako iš vaiko). Vaikas norėdamas apsiginti nuo šių stiprių nerimo jausmų, naudojami meilės gavimu, paklusnumu, jėgos pasiekimu ir atsitraukimu. Visi šie mechanizmai nukreipti į saugumo ir nusiramino užtikrinimą ir taip jie slopina patį asmenybės augimą ir iššaukia konfliktą su aplinka. Siekiant viso to išvengti, žmogus gyvenime naudoja įvairius būdus – neurotinius poreikius (Danielian, Gianotti, 2012).

K. Horni savo teorijoje pristatė 10 pagrindinių strategijų, kurios iš esmės būdingos visiems žmonėms, tačiau laisvai vieną strategiją pagal poreikį pakeisti kita gali tik sveiki žmonės, o neurotinės asmenybės, dažniausiai, naudoja tik vieną strategiją ir mėgina ją taikyti visose gyvenimo situacijose, neatsižvelgiant, tai tinkama strategija.

1.1 lentelė. **Pagrindiniai neurotiniai poreikiai**

<i>Poreikis</i>	<i>Apibūdinimas</i>
<i>Meilės ir pagyrimo poreikis</i>	Siejamas su per dideliu meilės noru, tuo kad aplinkiniai žavėtusi ir mylėtų; taip pat neadekvačiu jautrumu į bet kokią kritiką ar nepritarimą. Asmenybė, turinti šį poreikį, visada bandys daryti viską, ko nori kitas, bandys papirkti ar grasinti, tik kad gautų meilės
<i>Dominuojančio žmogaus, paklusnumo poreikis,</i>	Pasireiškia stipri priklausomybė nuo kitų, baimė likti vienatvėje, atsakomybės už savo gyvenimą perdavimas kitiems, meilės pervertimas, nes mano, kad meilė gali viską išspręsti. Tada žmogus nedrįsta kritikuoti ar kažkaip kitaip įžeisti kitą, net negali savęs apginti, manydamas, kad bet kokia gynyba gali supykdyti kitus.
<i>Griežtų apribojimų poreikis</i>	Paverčia žmogų asketu, kuris apriboja savo siekius, svajones, nuvertina savo gabumus ir galimybes, manydamas, kad jei jam reikės labai nedaug, tai bus mažiau galimybių savimi nusivilti.
<i>Valdžios, jėgos poreikis</i>	Siekama, atvirksčiai, visko, norima būti geresniu, viršesniu, pranašesniu ir t.t. Atsiranda nuostata, jei žmogus viską kontroliuos ir visur dominuos, tai niekas jo nesužeis ir visi jo bijos
<i>Kitų išnaudojimo poreikis</i>	Žmogus vertina save pagal tai, kiek jis yra naudingas. Iškyla pasididžiavimas savimi dėl sugebėjimo kitus išnaudoti ir baimė būti kitų išnaudojamam.
<i>Prestižo poreikis,</i>	Žmogus vertina viską pagal tai, kiek tai suteikia jam prestižo. Tokio žmogaus savivertė priklauso nuo viešo jo darbų ar atliktų veiksmų, gautų rezultatų pripažinimo, dėl to ir draugai atrenkami pagal tai, kiek jie yra įtakingi toje visuomenėje.
<i>Asmeninio žavesio poreikis</i>	Skatina neigti savo trūkumus ir save pateikti tik iš gerosios pusės, noras ir siekis gauti daug komplimentų, pagyrų. Dominuoja per daug geras savęs vertinimas.
<i>Pirmavimo, asmeninių pasiekimų poreikis</i>	Noras būti geriausiu bet kurioje srityje, nekreipiant dėmesio į pasekmes, nesėkmės baimę. Jei pasiekia kokią sėkmę, žmogus jaučiasi stiprus ir užtikrintas, todėl siekia būti vadovu, tampa karjeristu, darboholiku.

<i>Nepriklausomybės poreikis</i>	Žmogus vengia atsakomybės, vengia artumo su kitais žmonėmis, pasirenka vienišiausią gyvenimą
<i>Tobulybės ir nepažeidžiamumo poreikis</i>	Susijęs su perfekcionizmu, pranašumo prieš kitus jausmu, manymu, jog „tik aš vienas žinau, kaip padaryti viską gerai“. Dažnai dominuoja baimė kritikai, priekaištams, suklydimams.

Šaltinis: sudaryta remiantis Irving Solomon (2006), *Karen Horney and Character Disorder: A Guide for the Modern Practitioner*. New York, NY: Springer Publishing Company.

Ekopsichologijos aspektai

Ekopsichologiją galima vadinti - aplinkos psichologija. Ši psichologijos sritis siejama su ekologija ir tyrinėja žmonių grupės harmonijos problemas, priešingų procesų, vykstančių jose, pusiausvyros klausimus, įvairius dėsnius, lemiančius šios pusiausvyros susidarymą ir pastovumą. Itin svarbus klausimas, kaip žmogaus gerbūvis priklauso nuo jį supančios gamtinės ir socialinės aplinkos. Pedagogikoje šie psichologiniai aspektai yra reikšmingi, nes padeda tirti mokinių mokymosi faktorius, apimančius ugdymo įstaigas, šeimos, religinės bendruomenės ar kitos socialinės grupės sudaromas sąlygas mokymuisi (Janke, 2005). Ekopsichologija, tyrinėja žmogaus santykį su aplinka ir pačiu savimi. Analizuoja žmogaus kaip asmenybės harmonijos problemas ir kylančius vidinius konfliktus. Aplinka turi reikšmės asmenybės pažinimo raidai, tai ekopsichologija taip pat glaudžiai siejama su socialinio išmokymo teorijomis. Tai yra socialinės ir kognityvinės krypties teorijos, kurios, kreipia didelį dėmesį į vidinius procesus, ne tik į bihevioristinius, kognityvinius pažinimo aspektus, ne tik į išorinius procesus, faktorius ar matomą elgesį. Itin svarbi tampa bausmė ir paskatinimas, kuriuos bihevioristai išskiria kaip svarbiausią atsakomoją reakciją, pasiekiančią žmones iš aplinkos. Kognityvistams – tai vidinė asmens savivertė, savęs kontroliavimas arba savęs bausmė ar paskatinimas. Socialinės išmokymo teorijos sujungia šiuos du skirtingus požiūrius, pabrėžia psichikos procesų svarbą ir sąveiką su aplinka (t.y. kaip žmonės supanti aplinka juos kontroliuoja ir kaip jie patys su ja sąveikauja, kaip suvokia išorinius įvykius, kaip į juos reaguoja ir pan.). Svarbiausia – aplinka, kuri ir formuoja žmogaus savivoką ir veikia žmogaus elgesį vienaip ar kitaip (Žakevičienė, 2012). Šios ekopsichologinės krypties pagrindiniai aspektai plačiau pristatomi ir analizuojami įvairiose psichologinėje ir pedagoginėje literatūroje ir jos teorijose, pvz. socialinio išmokymo stebint, psichosocialinio asmenybės vystymosi teorijas, socialines kultūrines asmenybės teorijas, kurių pagrindiniai principai svarbūs asmenybės pažintinės raidos supratimui.

1.2. Ikimokyklinio amžiaus tarpniai ir jų periodizacija

Vaikystėje emocinė raida vyksta itin sparčiai. Visos patirtos emocijos ir gauti gebėjimai jas sutramdyti vėlesniu laikotarpiu lemia, ar vaikui seksis bendrauti mokykloje, susirasti draugų ir netgi ar pavyks prisitaikyti tolimesniame gyvenime. Jeigu vaikas neišmoksta kontroliuoti savo emocijų, vėlesniu laikotarpiu tai gali tapti rimtesniais sunkumais, netgi gali atsirasti baimių, atsiskyrimo nuo artimųjų nerimas, perdėtas drovumas, tačiau gali būti ir priešingai, gali atsirasti – priešgyniavimas, atsilikinėjimas, agresija. Pačią emociją galima būtų trumpai apibūdinti kaip vaiko psichikos būseną, kuri pasireiškia fiziologiniu sužadiniu, ir yra išreikšta tam tikrais veiksmais bei sąmoningais išgyvenimais (Žukauskaitė, 2006).

Mūsų dienomis dažnai girdime, jog šis laikotarpis ypač skirtas vaikams, tai vaikų amžius, nes šiuo laikmečiu itin daug dėmesio skiriama vaiko raidos analizei. Sukaupta itin naudingos informacijos, susiformuotos psichologinės raidos teorijos (žr.1.2 lentelę).

1.2 lentelė. Ikimokyklinio amžiaus vaikų raida

<i>Amžius</i>	<i>Freudas (psichoanalitinė teorija)</i>	<i>Eriksonas (psichosocialinės raidos tikslai)</i>	<i>Piaget (kognityvinė teorija)</i>
<i>Nuo gimimo iki 2 metų</i>	Oralinė stadija (nuo gimimo iki 1 metų). Maitinimas labiausiai vaiką stimuliuojama veikla.	Saugumas/nesaugumas (nuo gimimo iki 1 metų). Vaikas išmoksta pasitikėti/nepasitikėti kitais.	Sensomotorinė stadija (nuo gimimo iki 2 metų). Aplinkai pažinti naudoja jutimus ir motorinius sugebėjimus.
<i>2-4 metai</i>	Analinė stadija (1-3 metai). Mokymasis naudotis tualetu yra pagrindinė veikla.	Autonomiškumas – gėda (1-3 metai). Vaikas mokosi pats pasirūpinti savimi. Jis arba to pasiekia, arba pradeda abejoti savimi.	Ankstyvoji priešoperacinė stadija (2-4 metai). Įsisavina simbolinį mąstymą.
<i>4-6 metai</i>	Falinė stadija (3-6 metai). Svarbiausia kūno dalis – varpa. Berniukai ja didžiuojasi, mergaitės – pavydi.	Iniciatyvumas – kaltė (3-6 metai). Vaikas nori atlikti daugelį veiksmų, ką moka ir atlieka suaugę, todėl jis kartais peržengia tėvų nustatytas ribas ir dėl to jaučiasi kaltas.	Vėlyvoji priešoperacinė stadija (4-6 metai). Mąstymas tampa intuityvinis.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Černius, J.V. (2006). Žmogaus vystymosi kelias: nuo vaikystės iki brandos. Kaunas. Piaget, J. (2002). Vaiko kalba ir mąstymas. Vilnius.

Tuo tarpu M. Anisfeld (2005) kalbėdamas apie vaiko intelekto raidą, pabrėžia, jog Piaget išskiria keturias pagrindines pažintinės raidos stadijas: sensomotorinę, konkrečių operacijų ir formalių operacijų. Autorius taip pat nurodo visų stadijų amžių, kuris yra beveik tikslus. Kiekvienos stadijos perėjimo ribos taip pat nėra labai griežtos, nes pėdsakai dar lieka ir kitoje stadijoje (Kerevičienė, 2014).

Pirmoji - sensomotorinė stadija. Ji trunka nuo vaiko gimimo iki antrų vaiko gyvenimo metų. Tokiame amžiaus tarpsnyje viskam pažinti vaikai naudoja jusles ir motorinius sugebėjimus. Tokiu būdu išmoksta išskirti save iš aplinkinio pasaulio, sugeba atpažinti daiktus, bei jais manipuliudami, išmoksta suvokti daikto esmę, nors ir pakeičiama jo buvimo vieta. Pagrindinė Piaget mintis, kad vaiko pažintiniai procesai priklauso ne nuo pastiprinimo, ar aplinkos, bet nuo kokybiškai pasikeitusių vaiko gebėjimų (Žukauskienė, 2002). Kad ir kiek stengtumeisi vaiką išmokyti tam tikrų dalykų, nieko nepavyks, kol vaikas nepasieks tam tikro amžiaus tarpsnio, kuriame jis gali tai suprasti.

Tačiau Eriksonas, kuris buvo psichoanalitinės teorijos šalininkas, labiau gilinasi ir aiškino vaiko vidinius konfliktus, kurie būdingi kiekvienai raidos stadijai. Jo teigimu, labai svarbu kaip šis konfliktas bus išspręstas, nes sėkmė arba nesėkmė turės įtakos tolesnei žmogaus raidai (Žukauskienė, 2001). Šiame amžiaus tarpsnyje svarbiausia – išspręsti pasitikėjimo at nepasitikėjimo konfliktą. Šioje stadijoje vaikui nepaprastai svarbu suteikti tam tikrą aplinką, nusiraminti, pavalgyti, suteikti vaikui visą reikiamą dėmesį, stengtis ir turėti pastovią dienotvarkę.

Ankstyvojoje priešoperacinio mąstymo stadijoje Piaget aiškina apie simbolinį mąstymą. Laikotarpis, kuris trunka nuo 2 iki 4 metų, yra vaiko simbolinio mąstymo įsisavinimui, jis leidžia naudoti vaizdinius objektų, kurių tuo metu nėra. Tokiu būdu vaikai pradeda kalbėti, ima galėti suformuoti paprastas sąvokas. Jie geba klasifikuoti objektus pagal kokį nors vieną paprastą požymį: raudoną spalvą, medinius daiktus ar kt., tačiau jie dar negali klasifikuoti sudėtingesnių daiktų, nesugeba padaryti išvadų. Vienas iš ryškiausių šio amžiaus tarpinių bruožų – vaikų egocentriškumas (Černius, 2006).

Pagal Eriksoną šis etapas - autonomiškumo-gėdos. Šiuo metu vaikui labai svarbu suteikti pakankamą laisvę, vystyti jo savarankiškumui.

Vėlyvojoje Piaget priešoperacinio mąstymo stadijoje (4-6 metai), atsiranda intuityvinis mąstymas. Maždaug šešerių metų vaikai pereina į sekančią stadiją ir pradeda suvokti tvermės dėsnius. Šio amžiaus vaikui vis dar būdingas egocentrizmas. Vaikas pasaulį supranta tik remdamasis savo požiūriu (Piaget, 2002).

Eriksono raidos teorija teigia, kad 3-6 metų amžiaus tarpnis – tai toks laikas, kai būtina išspręsti iniciatyvumo ar kaltės konfliktą. Vaikams tuo laiku labiausiai norisi išbandyti dar neatrastus dalykus, savo jėgas ir idėjas.

Šiuo laikotarpiu neprošal būtų neslpointi vaiko noro eksperimentuoti, o atvirkščiai suteikti visas sąlygas plėtoti jo kūrybiškumui, atlikinėti bandymus ir eksperimentus, vertinant jų

nuomonę ir giriant juos, leidžiant būti svarankiškiems atliekant veiklas, nedraudžiant jam išsitepti, nepadarrant, kad vaikas imtų jaustis blogai.

Anot Berk (2006), ankstyvoje vaikystėje nepriklausomybės jausmo raida, sugebėjimu vaikščioti ir kalbėti gridžiami pagrindiniai vaiko raidos uždaviniai, tada prasideda gilinimasis į vaiko savęs suvokimą ir įsisažmoninimą, jis vis dažniau gali nusiraminti, padedamas įvairių simbolių (žaisdamas ar įsivaizduodamas). Tolimesnėje asmenybės raidoje vystosi kalba, ja vaikas reiškia savo jausmus ir pirminius poreikius, jis ima valdyti savo emocijas ir kūno funkcijas. Taip pat susiformuoja vis stipresnis savęs sutapatinimas su kita ta pačia lytimi. Nuo 6 - 8 metų atsiranda santykiai su bendraamžiais, bei kitais žmonėmis. Atsiranda empatijos jausmas, didesnės galimybės, vaikas ima jausti ir valdyti vidinius impulsus. Formuojasi savęs suvokimas kaip mokančio ir kompetentingo (Berk, 2006).

Tačiau visų vaikų raidos etapai užtrunka nevienodai, visų svarbiausia yra, kad pagrindinės vaiko harmoningos asmenybės ugdymo nuostatomis būtų vadovaujamosi visuose institutuose, tiek šeimoje, tiek ikimokyklinėje įstaigoje visais vaiko amžiaus tarpsniais. Pagrindinės nuostatos yra šios (Burvytė, 2012):

1. Vaiko svarbiausi poreikiai – priklausyti ir jaustis saugiam, todėl tiek tėvai, tiek kiti ugdytojai, gerbdami vaiką ir juo tikėdami, gali padėti vaikui augti pasitikinčiu, atsakingu ir savarankišku žmogumi.

2. Vaiko elgesys yra išmokstamas (tiek tinkamas, tiek netinkamas) ir įsitvirtina, jei patenkina vaiko poreikius ir įvairiais būdais pastiprinamas.

3. Tėvų bei kitų ugdytojų ir vaikų bendravimas turi būti grįstas empatija, autentiškumu ir priėmimu, o suaugusiųjų ir vaikų teisės ir poreikiai yra vienodai svarbūs.

Gera besivystančios vaiko raidos pagrindą sudaro saugus vaiko prisirišimas prie tėvų, atimųjų bei prie grupės auklėtojų ar bendraamžių. Skatinant teigiamus ugdymo metodus šeimoje ir ikimokyklinėse ugdymo įstaigose būtina vadovautis šiomis pateiktomis nuostatomis.

Prastai ugdomi vaikai ateityje gali susidurti su begale įvairiausių problemų, kurios gali būti ne tik asmeninės, bet ir tapti visuomeninėmis, tokiomis kaip – polinkis į nusikaltimus, savižudybes ar, net sunkios psichologinės ligos. Visgi būtina atkreipti dėmesį į tai, kad prastai ugdomas vaikas turi problemų dėl tėvų kaltės, todėl pirmiausia jie privalo atsakyti už savo vaikus. Ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos procesai ugdo charakterio pamatines savybes, kurios vėlesnėse raidos stadijose yra toliau plėtojamos. Vaikai gimsta smalsūs ir jų pažinimo ir socialinių santykių poreikis yra svarbūs ne tik pačiam vaikui, bet ir jį supantiems aplinkiniams, suaugusiesiems. Vaikystėje tapatinami du pagrindiniai vaiko poreikiai, skatinantys jo psichinę raidą: pažinimo poreikis, kuris visiškai patenkinamas per potyrius, išbandant ir tyrinėjant

aplinką, ir atitinkamų socialinių santykių poreikis, pasireiškiantis vaiko gyvenimiškose situacijose bendraujant su tėvais, auklėtojais, kitais suaugusiaisiais ir vaikais (Briers, 2011).

1.3. Ikimokyklinio amžiaus vaiko psichosocialinės raidos uždaviniai

Mokslinėje literatūroje pateikiama pakankamai nemažai socialinių įgūdžių sąvokos apibrėžimų, bet įvairiausių sričių atstovai šį fenomeną aiškina savais būdais, nepriimdami vieningo socialinių įgūdžių apibūdinimo. Pasak Combs, Slaby (1977) (Schweinhart, 2005), tai yra gebėjimas sąveikauti su aplinkiniais priimtinais metodais. Mokslininkai teigia, kad tai yra įgūdžiai, kurie reikalingi palaikyti tarpasmeniniams santykiams ir nulemiantys duodantį naudos bendravimą ir bendradarbiavimą. Kai kurie autoriai mano, jog žmogaus socialiniai įgūdžiai įvairiais amžiaus tarpsniais turi originalių bruožų, bet kuomet kalbama apie paauglių socialinius įgūdžius, pabrėžiami socialiniai gebėjimai - problemų sprendimas, įsijautimas į tam tikrą vaidmenį, streso malšinimas (Hubbard, Coie, 1994), draugų turėjimas, veiksmingas bendravimas ir bendradarbiavimas su vienmečiais (Vyšniauskytė-Rimkienė, Kardelis, 2004). Taigi, apibendrinant mokslininkų pateiktas sąvokas, socialinius įgūdžius galima būtų apibūdinti kaip asmens adaptyvią ir adekvačią elgseną, kuri nulemia veiksmingą tarpasmeninių santykių su aplinkiniais palaikymą tam tikrame visuomeniniame kontekste, padeda įveikti įprasto gyvenimo poreikius ir keblumus, siekti užsibrėžtų tikslų. Galima teigti, jog socialiniai įgūdžiai garantuoja dalyvavimo socialinėse situacijose kokybę, daro didelę įtaką žmogaus asmeniniam gyvenimui.

Socialinių įgūdžių ugdymas – tai kompleksinė ir ilgalaikė eiga, į kurią, be paties ugdytinio, turi būti įtraukiami suaugusieji, kurie yra jo aplinkoje. Paskutiniu metu dauguma mokslininkų ir praktikų vis dažniau siūlydami įvairiausių socialinių įgūdžių ugdymo būdus, pirmumą teikia aktyviam ugdytinių dalyvavimui ugdymo procese (Ališauskienė, Mikalajūnienė, Čegyte, 2007). Be to, progreso pagrindas socialiniuose pratimuose yra veikloje sukurtos probleminės situacijos, kuriose reikia pasirinkti elgsenos variantą (Lekavičienė, 2010). Daug dėmesio skiriama kooperuojamajam ugdymuisi, kuris ugdo gyvenimiškų įgūdžių, leidžiančių ugdytiniui jaustis galinčiam veikti, konstruktyviai išspręsti konfliktines situacijas. Anot S. Burvytės (2012), sumanus ugdymo turinio ir tikrų gyvenimiškų situacijų naudojimas savarankiškumo ugdymo paskirtims padidina ugdymo veiksmingumą. Socialinių įgūdžių formavimas ugdant vaikus užima labai reikšmingą vietą. Ugdant galima suformuoti ištisą kartą socialiai pilnaverčių arba nevisiškai pilnaverčių asmenų. Tai labiausiai priklauso nuo ugdymo eigos turinio ir sąveikos pobūdžio jau ankstyvojoje vaikystėje (Juodaitytė, 2002). Šiame amžiuje vaikams tinkamiausias

ir įdomiausias metodas – žaidimas. Žaisdami vaikai išreiškia savo jausmus ir save. Vaikai išmoksta įvairių socialinių vaidmenų ir įgyja socialinių įgūdžių – žaidimu imituodami, kopijuodami suaugusiuosius. Vaidybiniai žaidimai padeda modeliuoti realų elgesį ir sukuria saugesnę atmosferą plėtojant elgesio alternatyvas.

I. Leliūgienė (2003) pažymi, jog šeima — pagrindinis socializacijos institutas. Ją apibūdina šie parametrai:

- a) socialinis-kultūrinis., priklausantis nuo šeimos narių išsilavinimo ir dalyvavimo visuomeniniame gyvenime;
- b) socialinis-ekonominis., t. y. šeimos narių materialinės sąlygos ir užimtumas;
- c) buitinis-higieninis— būsto įrengimas, higienos laikymasis;
- e) demografinis (šeimos struktūra).

Vaikai šeimoje pirmiausia ugdomi socialinę kompetenciją, kurios pagalba vaikas pažįsta save ir kitus, padeda veikti kartu su jais, dalyvauti visuomenės gyvenime. A. Pruskus (2004) pažymi, jog tėvų išsilavinimas turi reikšmės, kokiai socialinei grupei tėvai priklauso. Visuomenės susiskirstymą į sluoksnius senokai nagrinėja užsienio sociologai. Priklausymas vienam ar kitam sluoksniui nusako individo galimybes įgyti išsilavinimą ir pasiekti socialinį statusą (Broom ir kt., 1992). Tai reikšminga ir socialiniam individo statusui.

Pedagoginėje literatūroje išskiriamos penkios kompetencijų grupės, kurių pagrindas – jau sudarytų vertybinių nuostatų, gebėjimų ir įgūdžių bei patirties visuma. Tai socialinė, sveikatos saugojimo, pažinimo, komunikavimo ir meninė kompetencijos (žr. 1.3 lentelę).

1.3 lentelė. **Ikimokyklinio amžiaus vaikų kompetencijos**

Kompetencija	Gebėjimai
Socialinė	Vaikas turi žinoti svarbią asmeninę informaciją ir gebėti pasakyti ją kitiems; gebėti perimti artimųjų, bendraamžių ir pedagogų kai kuriuos gyvensenos ypatumus bei vertybes; gebėti suprasti kito savijautą, ketinimus, akivaizdžiose situacijose skirti, kas gerai ir kas blogai, parodyti užuojautą ir padėti arba įprastoje aplinkoje pasitikėti savimi ir savo gebėjimais, gebėti bendrauti, priimti nuo savo paties elgesio priklausančius sprendimus, numatyti savo elgesio pasekmes, turėti atsakomybės, savitvarkos, savitvarkos pradmenis
Sveikatos saugojimo	Pagal galimybes rūpintis savo ir kitų saugumu bei sveikata, žinoti ir vengti liesti namų ir vaikų grupės aplinkoje esančias pavojingas medžiagas, buitines technikos prietaisus, vengti pavojingų vietų ir rizikingo elgesio; žinoti, kad žmonės būna sveiki ir serga, ir kas jiems gali padėti, gebėti savarankiškai laikytis asmens higienos, pirmenybę teikti įgytiems sveiko gyvenimo įpročiams; domėtis savo kūnu, gebėti pavadinti ar pavaizduoti pagrindines kūno dalis, nutuokti apie kūno vidaus sandarą; jausti ir valdyti savo kūną žaidžiant ir laisvai ar tikslingai judant; gebėti spontaniškai išreikšti savo nuotaiką, idėjas, mintis mimika, kūno poza, judesiu.
Pažinimo	Domėtis savimi, suaugusiais žmonėmis, artimiausia gamtine ir kultūrine aplinka, pasauliu atrandant nauja ir išgyvenant pažinimo džiaugsmą, išbandant vis kitus pasaulio pažinimo būdus; individualiai jausti žmogaus ir gamtos bendrumą, grožėtis

	gamtinė aplinka, žinoti, jog jos negalima teršti, pačiam arba kam nors padedant rūpintis augintiniais; gebėti atskirti, kas natūralu, o kas sukurta žmogaus, domėtis technika, technine kūryba, darbo procesais; gebėti tyrinėti ir pažinti artimiausią namų, gyvenamosios vietos aplinką, remiantis jutimais ir vaizduote gebėti įvardyti kai kuriuos aplinkos daiktus ir reiškinius
Komunikavimo	Gebėti tenkinti savo poreikį bendrauti ir pažinti pasaulį; pradėti domėtis skaitymu ir rašymu; intuityviai jausti gimtosios kalbos modelį: kalbant praktiškai taikyti jos dėsnius ir normas; gerbti knygas ir jomis domėtis, turėti estetiškas nuostatas pradmenis.
Meninė	<i>Dailė</i> - laisvai spontaniškai reikšti savo nuotaiką, idėjas, sumanymus, mintis dailės raiškos priemonėmis pasitikint savimi, išgyvenant kūrybos džiaugsmą; gebėti kurti įsivaizduojant, fantazuojant, modeliuojant, išbandant ir intuityviai taikant dailės raiškos priemones, elementarias technikas; pastebėti ir jautriai reaguoti į aplinkos daiktus ir reiškinius, grožėtis savo ir kitų dailės kūryba, spontaniškai dalytis meniniais įspūdžiais. <i>Muzika</i> – gebėti dainuoti, skanduoti ir intonuoti; gebėti groti: tyrinėti ir naudoti įvairius garso išgavimo būdus; bandyti kurti: improvizuoti ir akomponuoti naudojant tradicinius ir netradicinius grojimo būdus ir garso šaltinius; suvokti muzikos kalbą klausantis, atliekant, kuriant muziką, judant pagal ją, taip pat užrašant ir skaitant natų raštą; apibūdinti ir vertinti klausomą bei atliekamą muziką. <i>Teatras, vaidyba</i> - laisvai ir išraiškingai vaidinti spontaniškai improvizuojamose ir parengtose lėlių bei draminės vaidybos scenelėse; gebėti dalytis įspūdžiais apie savo paties ir kitų vaidinimus. Atpažinti vaidybinę ir teatrinę veiklą aplinkoje. <i>Šokis</i> - gebėti šokti sklandžiai, išraiškingai pavieniui, poroje ir grupėje; bandyti kurti naudojantis šokio raiškos priemonėmis; interpretuoti ir vertinti: gebėti dalytis šokio patirties įspūdžiais.

Šaltinis: Linkaitytė G., Daukšytė J. (2003). Socialinių įgūdžių lavinimo praktika. Pedagogika, t. 63.

Taigi, pedagogas, išmanydamas ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos ypatumus, ugdytinas kompetencijas, turi išsiaiškinti, ko sieks, kad vaiko ugdymas(is) būtų nuoseklus ir sėkmingas – kurių vertybinių nuostatų atsiradimui ir plėtojimui skirs ypatingą dėmesį, o kurias tik įtvirtins; kurių gebėjimų ugdymui(si) labiau domėsis ir kuriuos ugdys nuosekliai, įprastai. Apibendrinant galima teigti, kad pedagogas apmąsto, ką ugdys, kokias nuostatas, gebėjimus plėtos, kokią supratimą, kokią patirtį padės įgyti konkrečiam vaikui ir visiems savo grupės vaikams.

Vaikai iš savo tėvų dažnai perima socialinę padėtį ir to sluoksnio gyvenimo būdo normas ir vertybes. Pastebimi nevienodų socialinių sluoksnių auklėjimo šeimose savitumai. Užsienio autorių tyrimai rodo, kad aukštesnio socialinio statuso tėvai labiau skatina vaikų atidumą, smalsumą, laisvės ir savarankišką tikslo siekį. Žemesniųjų sluoksnių tėvai daugiausia dėmesio skiria tvarkai. Cb. Bonjeanas, H. Broomas (1992) išskiria pagrindinius skirtingų sluoksnių bruožus. Vidutinis sluoksnis - tai kvalifikuoti tarnautojai, išsilavinę ir dirbantys protinį darbą. Aukštesnysis sluoksnis turi didžiules ekonomines galimybes ir tenkina visas vaikų reikmes. Šiame sluoksnyje labai vertinamas privatumas, todėl vaikai dažniausiai bendrauja tik tam pačiam sluoksniui priklausančių šeimų vaikais. Žmonės, priklausantys aukštesniam socialiniam sluoksniui, dažnai turi aukštąjį išsilavinimą ir gali tapti visokeriopų sričių profesionalais (medicinos, teisės, verslo ir kt.). Šio sluoksnio vaikai gauna užtenkamai informacijos iš savo

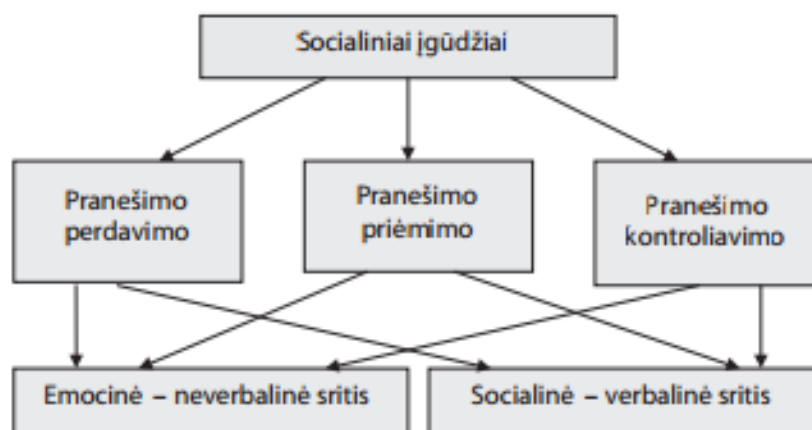
tėvų, ir tos aplinkos, kurioje jie gyvena. Žemesnio sluoksnių vaikai, turi ženkliai mažiau galimybių dalyvauti visuomeninėje veikloje. A. Juodaitytė (2002) pastebi, kad vaikai, priklausantys aukštesniam socialiniam sluoksniui, yra labiau pasiruošę dalyvauti visuomeninėje veikloje nei žemesnio sluoksnių vaikai. G. Marksas, D. M. Houstonas (2002) nustatė motinos pasiekimų įtaką vaiko socialiniam veikimui visuomenėje. Šių mokslininko tyrimų rezultatai patvirtino, jog ikimokyklinio amžiaus vaikai, kurių motinos aktyviai dalyvavo profesinėje veikloje, turėjo stipresnę motyvaciją siekti karjeros, o šios grupės vaikai jau ankstyvoje vaikystėje turėjo galimybę stebėti pozityvią tėvų veiklą.

V. Pruskaus (2004) tyrimai rodo, kad skiriasi ir socialinių sluoksnių santykis su vaikais šeimose. Aukštesniam ir vidutiniam visuomenės sluoksniui priklausantys tėvai dažniausiai aiškinasi vaiko netinkamo elgesio priežastis, o žemesniam sluoksniui priklausantys tėvai labiau kreipia dėmesį į įvykio pasekmes nei į priežastis. Todėl dažniau vaikai yra baudžiami neišsiaiškintus prasižengimą priežasčių. Išryškinus A. Juodaitytės (2002), I. Leliūgienės (2003), V. Pruskaus (2004), G. Kvieskienės (2005) ir L. Broomo bei bendraautorių (1992) keliamas konceptualias idėjas ir pastebėjimus dėl vaikų socialinės kompetencijos ugdymo, atsižvelgiant į tėvų socialines charakteristikas, galima daryti prielaidą, kad šeima turi nemažą įtaką vaiko asmenybei formuotis, o tėvų išsilavinimas - svarbus faktorius ugdant vaiko vertybines nuostatas, dorą elgseną, gebėjimus, atitinkančius priešmokyklinio amžiaus vaiko socialinės kompetencijos rodiklius.

Lietuvoje atlikta mažai socialinės kompetencijos tyrimų. Būtent socialiniai įgūdžiai ir savitarpio sąveikos formuoja asmens sąmonės pamatą, jie yra tarytum ryšys tarp žmogaus ir jo aplinkos bei leidžia asmenybei veikti kaip bendruomenės nariui (Beauchamp and Anderson, 2010). Socialiniai įgūdžiai yra svarbūs įvairiuose užsiėmimuose – akademinėje, profesinėje, bendraamžių tarpusavio sąveikose ir t. t. (Gresham, 2011). Socialiniai įgūdžiai yra tartum darbinės veiklos pagrindas, kuris gali būti laikomas profesinio pasisekimo pranašu. Gerai išvystyti šie įgūdžiai leidžia vengti tokių problemų, kaip nusikalstamas elgesys, narkomanija, sunkumai akademinėje srityje ir pan. (Fraser, 2005). Socialinės kompetencijos stoka dažniausiai sukelia ilgalaikių ir trumpalaikių keblumų įvairiose srityse – edukacinėje, sociopsichologinėje, profesinėje (Gresham, 2010), tirti socialinius įgūdžius kaip vieną svarbiausių asmenybės socialinės kompetencijos rodiklių yra svarbu, tai turi praktinę naudą, nes leidžia kurti visokeriopus socialinio elgesio efektyvinimo planus. Kadangi asmenybės socialinių įgūdžių išsivystymo lygis susijęs su daugeliu vidinių ir išorinių faktorių, su mikro - ir makroaplinka svarbu yra rasti jų savitarpio ryšius, įvertinti pokyčių kryptis iš laiko perspektyvos (Sun, 2011).

Socialiniai įgūdžiai neturi vieno apibrėžimo, kaip ir daugelis kitų socialinių mokslų konstrukty. Kaip teigia W. A. Hochwarter, L. A. Witt ir bendraautoriai (2006), socialiniai įgūdžiai – tai gebėjimas suprasti tarpasmeninius arba socialinius signalus, integruoti tai su aktualiomis tuo metu priežastimis, generuoti galimus atsakus ir pasirinkus įvykdyti tokį atsaką, kuris atlieptų priežastis ir tikslus. F. M. Gresham, S. N. Elliott ir bendraautorių (2011) teigimu, socialiniai įgūdžiai gali būti aiškinami kaip išmokta ir socialiai priimtina elgsena, kuri leidžia asmenybei kurti teigiamus tarpusavio santykius. Kaip minėta, socialiniai įgūdžiai – vienas svarbiausių socialinės kompetencijos rodiklių.

R. E. Riggio (1986) nuomone, daugelis tyrėjų išskiria socialinius įgūdžius į dvi kategorijas – susijusius su informacijos perdavimu ir su informacijos priėmimu, o dauguma socialinius įgūdžius nustatančių testų, anot minėto autoriaus, telkiasi į atskirus, specifinius įgūdžius, įgūdžių stoką arba į su įgūdžiais siejamus konstruktus – asertyvumą, neverbalinį sensitivityumą, empatiją, neigiamo įvertinimo ar bendravimo baimę.

1.1 pav. Socialinių įgūdžių struktūra pagal R. E. Riggio (1986)

Autorius nurodo, jog emocinis ekspresyvumas ir jautrumas neturėtų būti maišomas su gebėjimu išreikšti emocijas – tai esanti kur kas platesnė sąvoka. Lygiai taip pat ir socialinis ekspresyvumas ir jautrumas yra suvokiamas gana visapusiškai. Prie emocijų kontrolės įgūdžių priskiriamas gebėjimas reguliuoti emocinį bendravimą ir demonstruojamą neverbaliką. Socialinė kontrolė apima vaidmenų atlikimo gebėjimus, verbalinio elgesio reguliavimą ir savęs pateikimą. Tačiau šis šešių įgūdžių sąrašas, anot R. E. Riggio, nėra galutinis – jį galima tęsti skirstant paminėtus įgūdžius į žemesnio lygmens „subįgūdžius“ ir gebėjimus. Beje, ne visuomet atskiro socialinio įgūdžio ir socialinio veiksmingumo ryšys yra tiesinis.

1.4. Ikimokyklinio amžiaus raidos uždaviniai

Atkreipiant dėmesį į vaikų gebėjimus, individualias savybes, jų mėgstamas veiklas, emocijas - ugdymas pakeičiamas į labai veiksmingą ugdymą. Būtina teisingai parinkti temas ir problemas atsižvelgiant į vaikų amžių, išvengiant nesusipratimų, kai neatsižvelgiama į vaikų amžių skiriant jiems užduotis, vieniems jos per sunkios, o kitiems - neįdomios. Nemažai psichologų, pedagogų, filosofų atliko tyrimus ir suformulavo teorijas aiškinančias vaiko raidą: fizinę, psichologinę, vaizduotės, kūrybiškumo, santykio su aplinka. Tai teorijos, kurios apima tam tikrus raidos etapus ir atskleidžia būdingus bruožus, dėsniumus tam tikrame amžiaus tarpe. Tačiau svarbu nepamiršti ir individualumo, kuris pasidaro akivaizdus tik turint tiesioginį ryšį su vaiku. Vaiko individualumas nulemiamas dėl daugelio aspektų: šeimos, kultūros tradicijos, išsivystymo lygio, (kartais išsivystymas atsilieka arba būna didesnis nei vaiko biologinis amžius), charakteris, temperamentas, lytis, intelektas, pažinimo būdas, pomėgiai, savivaizdis (Milašauskienė ir kt. 2008).

Ikimokyklinis 3-5 metų vaikų amžius yra nepaprastas. Šiuo gyvenimo laikotarpiu vaikai ima pasitikėti kitais žmonėmis, ne tik šeimoje; jie įgyja nepriklausomybės ir savikontrolės, tampa iniciatyvesni ir pradeda įsitvirtinti socialiai priimtinais būdais. Vaikai viskuo domisi, jie mėgsta tyrinėti pasaulį, eksperimentuoti savo aplinkoje ir su ja, tam, kad sužinotų kas vyksta, kai jie ką nors veikia pvz.: bendrauja, išbando daiktus, susipažįsta su įvairiomis medžiagomis (Pileckaitė- Markovienė, 2004). Plečiasi vaikų žodynas, tobulėja sakinių struktūra. Ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos sritys pateikiamos 1.4 lentelėje.

1.4 lentelė. Ikimokyklinio amžiaus vaikų raidos sritys ir gebėjimai

<i>Raidos sritis</i>	<i>Būdingi gebėjimai/tipiški ypatumai</i>	<i>Galima veikla</i>
Fizinė raida	Viso kūno judesių tobulėjimas (gebėjimas šokinėti, strakalioti, liuksėti, pastovėti ir pašokinėti viena koja, savarankiškai apsirengti, užsimauti batus, važiuoti triratuku, paspirtuku, pagauti kamuoliuką ir pan.) Akies-rankos koordinacija (gebėjimas rašyti didžiosiomis raidėmis, spalvinti „neišeinant iš kraštų“, galutinai išryškėja vaiko polinkis dirbti kairiąja ar dešiniąja ranka).	Skatinti žaisti aktyvius žaidimus, daug judėti, vaikščioti, nešioti adekvataus svorio daiktus, šokinėti, ropoti, šokti, groti tam tikrais instrumentais (pvz., barškučiais) ir pan. Veiksmai su smulkiais daiktais, naudojant lėles-pirštines, dėliojant kaladėles (užmaunant, suneriant, dedant vieną ant kitos ir pan.), spalvinimas, kirpimas, piešimas ir t. t.
Emocinė raida	Pasitikėjimas, savarankiškumas, pastovumas, atsakomybė, taisyklių laikymasis, savikritiškumas, savikontrolė.	Mokyti elgesio taisyklių, normų, nevykdymo pasekmių (tai vaikui suteikia apibrėžtumą, konkretumą, pastovumą)
Socialinė	Iniciatyvumas, savigarba, draugiškumas,	Žaidimai (individualūs, bendraamžių

raida	savo ir kitų jausmų atpažinimas bei nusakymas, skirtingumo suvokimas ir priėmimas, savo lyties suvokimas, gebėjimas dalytis, prisiimti atsakomybę, padėti kitiems, spręsti problemas.	grupėje, laisvi, su tam tikromis taisyklėmis), leisti atlikti nesudėtingus darbus (pvz., padengti stalą palaistyti gėles ir pan.).
Pažinimo gebėjimų raida	Nesugeba atlikti tikrų mąstymo operacijų, reikalaujančių įvairiapusiško požiūrio į daiktus, būdinga centravimas, t. y. samprotauja vienpusiškai, sukaupia dėmesį tik į vieną kurią nors daikto savybę.	Stimuluoti visus vaiko pojūčius: regą, klausą, lytėjimą, uoslę, skoni, judėjimo ir pusiausvyros jautimą. Svarbus suaugusiųjų pavyzdys, galimybė manipuliuoti kuo įvairesniais objektais, psichologinis saugumas ir įveikiamos užduotys (jos skatina dėmesio, suvokimo ir atminties funkcijų lavėjimą). Naudoti įvairius ugdomuosius žaidimus (piktinius arba pagamintus, remiantis tam tikromis pedagoginėmis sistemomis. Skatinti stebėti ir tyrinėti natūralią aplinką (pvz., pasitelkti gamtos pažinimą, nagrinėti tam tikrus procesus, išgyventi įvairias patirtis, patirti ir tyrinėti skirtingas aplinkas).
Kalbos raida	Žodyną sudaro apie 10 000 žodžių, gali pasakoti ilgas istorijas, „sekti pasakas“, pažinti raides, bet nemokėti skaityti, perskaityti ar net užrašyti savo vardą, pasakyti savo adresą, gimimo datą. Mėgsta juokus ir mįsles, eiliuotas pasakas, eilėraštkus.	Vaidmeninių žaidimų skatinimas; atvirų klausimų pateikimas, bendravimas apie vaikui aktualius dalykus, dominančias temas, klausimus, būti dėmesingu ir aktyviu klausytoju, klausti mažylio apie tai, ką jis išgirdo (pvz. pasakojime), skaityti knygas, prašyti perpasakoti tam tikrą dienos patirtį, įvykį ir pan.

Kaip matyti lentelėje, pedagogas, naudodamasis šia lentele, galėtų įvertinti ugdytinio tam tikros raidos srities išsivystymo lygį, prireikus individualizuoti ugdymo turinį ir planuoti veiklą, sudarydamas palankias sąlygas gebėjimams ugdyti(-is). A. Garšvienė, G. Juškienė (2008) parengė ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų bei vertinimo gaires ir aprašą, suskirstydamos jų vystymosi ypatybes etapais, t. y. ypatumus būdingus trejų, ketverių, penkerių ir šešerių metų amžiaus vaikams. Anot autorių, pedagogams, pastebėjusiems ir įvardijusiems individualaus vaiko raidos netolygumus, nesunku išskirti prioritėtines jo ugdymo gaires.

Apibendrinant teigtina, kad tikrovėje neįmanoma griežtai atskirti vaiko socialinės–emocinės, fizinės, pažinimo ir kalbos raidos kategorijų, nes realybėje jos yra glaudžiai susijusios ir netgi persipynusios. Kaip pavyzdys galėtų būti I. Kaffemanienės ir L. Reseckienės (2008) atliktas tyrimas su ikimokyklinio amžiaus vaikais, turinčiais kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Šio tyrimo rezultatai parodė, kad ribotas fizinis aktyvumas, per menkas dėmesys motorikos lavinimui, atrodytų labai keista, bet neigiamai veikia net kalbinės artikuliacijos raidą. Autorės

daro išvadą, jog ankstyvasis smulkiosios ir bendrosios motorikos gebėjimų lavinimas gali būti tikėtinų kalbos raidos sutrikimų prevencijos priemone.

Elgesys, jo būdai, gabumai ir suvokimas, kuris padeda reaguoti į emocijas, kurios kyla socialinėje visuomenėje, yra emocinių kompetencijų įgūdžiai (Saarni, 2002). Vaikas pirmaisiais gyvenimo metais įgauna įvairių įgūdžių, kurie ateityje jam padeda patikimai valdyti savo emocijas ir tam tikrose situacijose tinkamai suvaldyti savo emocijas (Lešinskienė, Karalienė, 2008). Taip pat vystosi emocijų raiška ir vaikų kalbinė raiška, jie ima vis labiau pažinti ir suprasti savo emocijas, iki kol vėliausiai ima sugebėti jas valdyti. Emociniai įgūdžiai pradeda vystytis skirtingais amžiaus tarpsniais, jei tai vyksta tolygiai, tada įgūdžiai vienas kitą neišvengiamai veikia. Saarni (2002), remdamasi empirinių tyrimų rezultatais, įvardija aštuonis įgūdžius, kurie sudaro kompleksinį emocinių kompetencijų vaizdą. Pažymėtina, kad šie gebėjimai neveikia vienas nuo kito nepriklausomai – jie tarpusavyje susiję (Saarni, 2002):

1. Gebėjimas suvokti savo paties emocijas.
1. Gebėjimas suvokti kitų emocijas ir jas suprasti.
2. Gebėjimas kalbėti apie emocijas.
3. Gebėjimas būti empatiškam.
4. Gebėjimas atskirti emocinį patyrimą nuo emocinės išraiškos.
5. Gebėjimas valdyti neigiamas emocijas ir stresines situacijas.
6. Gebėjimas sąmoningai kalbėti apie emocijas visuose socialiniuose santykiuose.
7. Saviveiksmingumo gebėjimas.

Emocijų išgyvenimas ir patyrimas. Tai pirminės emocinės kompetencijos sudedamosios dalys, kurios yra tinkamos savo pačių emocijų suvokimui ir atpažinimui. Tokios emocijos kaip: džiaugsmas, baimė, pyktis, nuostaba, liūdesys, ar susidomėjimas yra priskiriamos pagrindinėms, jas vaikai išsiugdo ir atpažįstapirmiau nei kitas (Janke, 2005). Tačiau, vaikas turi gebėti skirti ne tik pagrindines, bet ir kompleksines emocijas: gėdą, kaltę ar pasididžiavimą. Tik tada jis išmoksta būti empatiškas kito žmogaus jausmams. Gebėdamas užjausti kitą ar jausdamas gėdos jausmą, kaltę vaikas taip pat išmoksta skirti emocijas ir jas tinkamai išgyventi. Visa tai yra labai susiję su kognityvine vaiko raida, todėl šie jausmai vystosi iki tol, kol vaikas sulaukia ikimokyklinio amžiaus ar net pradeda lankyti mokyklą (Janke, 2005).

Emocijų išraiška. Emocijos reiškiamos per mimiką, gestus ir balsą. Joms išreikšti reikalinga forma, kuri, iš vienos pusės, padėtų pasiekti savus tikslus, iš kitos pusės, nežeistų kito asmens jausmų (Janke, 2005). Kaip pavyzdį pateiktina situacija, kurioje vienas vaikas negeba tramdyti savo pykčio, o jį demonstruoja kitiems vaikams kai šie nepriėmė jo žaisti kartu. Kai vaikas pyksta tarp tos vaikų grupės jis veikiausiai tampa nemėgstamas ir mažėja šansai, kad jis

ateityje žais su kitais vaikais. Tačiau vaikas, kuris bando nuslėpti jog jo jausmai yra įžeisti ir toliau prašantis vaikų kartu žaisti, toliau vysto savo socialinius įgūdžius ir bus labiau mėgstamas savo bendraamžių nei tas, kuris savo pyktį pademonstravo aiškiai. Tai yra: emocijų kontrolė, kurios vaikai privalo išmokti, norėdami pritapti visuomenėje. Svarbu yra žinoti, kada ir kokias emocijas rodyti yra gerai, o kada ne, priklausomai nuo to, kokios taisyklės toje aplinkoje vyrauja, t. y. emocinės išraiškos taisyklės. Skirtingose kultūrose taisyklės gali būti skirtingos, tačiau jos taip pat yra emocinio pažinimo dalis (Janke, 2005).

Emocijų pažinimas. Trečiasis ir paskutinis emocinės kompetencijos komponentas yra emocijų pažinimas kitaip vadinamas emocijų supratimu, jį vaikas turi būti įvaldęs iki pradedant lankyti mokyklą. Aukštos emocinės moralės vaikai geba emocijų susidūrimų su kitais metu geba neišsišokti, susivaldyti – tokie vaikai geba sėkmingai įsisąmoninti savo ir kitų demonstruojamas emocijas. Savo emocijas jie gali išreikšti kultūringai per mimiką ar žodžius, atsižvelgdami į vyraujančias emocinės išraiškos taisykles. Tokie vaikai visiškai supranta, jog jų emocinė raiška gali ir sąlygoja aplinkinių žmonių reakcijas. Emociškai kompetentingi vaikai taip pat moka savo elgesį suvaldyti, jie siekia sukelti tik tokias reakcijas, kurių tikisi patys, be to jie gali savo emocijas reguliuoti (Janke, 2005).

Emocijų reguliavimas. Emocijų reaguliavimas tarp vaikų yra pagrindinė sudedamoji emocinės kompetencijos dalis. Į tai įeina visos vaiko strategijos ir gebėjimai sukelti emocijas ir jas palaikyti, dozuoti ir kontroliuoti jų intensyvumą bei trukmę (Lešinskienė, Karalienė, 2008). Ką tik gimę ir maži vaikai dar neturi diferencijuotos emocinės sistemos ir reguliavimo strategijų, todėl emocijas sukeliančiose situacijose todėl labai kreipia dėmesį į tai kokioms emocijoms juos nukreips tėvai ar tie, kurie juos globoja (Lešinskienė, Karalienė, 2008). Tačiau pradėjus lankyti darželį vaikai gali vis savarankiškiau valdyti savo emocijas. Vaiko emocijų reguliavimas, jam bendraujant su tėvais, apibūdinamas kaip interpsichinis emocijų reguliavimas, kuris vėliau išsivysto į savęs valdymo – intrapsichinį emocijų reguliavimą. Vaiko emocinei kompetencijai įtakos turi keletas faktorių, tokių kaip, vaiko temperamentas ir vystymosi būklė. Kadangi šie faktoriai pirmiausia priklauso nuo šeimos, emocinę vaiko kompetenciją labai veikiama tėvai, t. y. jų elgesys ne tik reaguojant į vaiko jausmus, bet ir valdant savo pačių jausmus (Hillenbrand ir kt., 2009).

Taigi jei socialiniai įgūdžiai ir socialiai priimtini elgesio būdai yra pagrindinių socialinių kompetencijų pritaikymo konkrečiose socialinėse situacijose išraiška, teigtina, jog socialinė kompetencija yra iš tokių asmens savybių, kurios visiškai priklauso nuo tam tikrų situacijų (Hillenbrand ir kt., 2009). Todėl skirtinguose socialinio bendravimo grupėse galiojančios socialinės gairės yra itin svarbios, nustatant ir renkantis kompetentingo elgesio formas

konkrečiose socialinėse situacijose (Lešinskienė, Karalienė, 2008). Prie socialinės kompetencijos svarbiausių įgūdžių reikėtų priskirti, akių žvilgsnio išlaikymą pokalbio metu, neverbalinius kūno judesius, laikyseną, tinkamą pokalbio dalyvių kalbėjimo ir klausymosi trukmę ar tokį elgesį, kai pokalbio partneriai įsiklauso ir įsijaučia į tai, ką sako kiti, bei tinkamai įtraukia pokalbio metu gautą naują informaciją į tolimesnę pokalbio eigą. Nustatyta, kokių kompetencijų privalo turėti socialiai kompetentingi vaikai ir jaunimas (Schweinhart ir kt. 2008):

- Vaikai turi turėti interakcijos įgūdžių, leidžiančių palaikyti santykius su bendraamžiais. Jie turi mokėti pagirti ir būti empatiški.
- Jie turi turėti savęs valdymo įgūdžių, kad galėtų paisyti socialinių taisyklių ir ribų, gebėtų ieškoti ir rasti kompromisus, galėtų protingai reaguoti į kritiką.
- Vaikai turi turėti mokyklinių įgūdžių, kad galėtų vykdyti mokytojų ar auklėtojų nurodymus, deramai planuoti laiką konkrečiai užduočiai atlikti ir gebėtų dirbti savarankiškai.
- Jie turėtų būti pasirengę kooperuotis su kitais ir dirbti kartu. Į tai įeina gebėjimas dalytis, atlikti užduotis iki galo ir tvarkingai laikyti daiktus.
- Vaikai turi tam tikru laipsniu pasitikėti kitais ir savimi. Gebėjimas grupėje reikšti savo norus ir siekti savo interesų padeda vaikams, esant poreikiui, pradėti pokalbį, išreikšti savo jausmus ir įgyti naujų draugų, priimti komplimentus.

Tam, kad galėtum rodyti gerą ir tinkamą elgesį reikia ne tik turėti nemenką bagažą žinių, bei įgūdžių, kurie leistu tinkamai elgtis pagal situaciją. Todėl gebėjimas tinkamai suvokti, reaguoti, įvertinti situaciją ir į ją įsijausti bei kontroliuoti save yra pagrindinės socialiai kompetentingo elgesio sąlygos.

1.5. Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo procesas ir jį reglamentuojantys švietimo dokumentai

Ikimokykliniame amžiuje vaikų ugdymas yra sudedamoji ir pati svarbiausia Lietuvos švietimo sistemos dalis, jis glaudžiai susijęs su šalies ekonominiu, socialiniu bei visuomeniniu gyvenimu. Pirmųjų vaikų darželių atsiradimą sąlygojo suintensyvėjusi pramoninė gamyba, industrializacijos bei urbanizacijos procesai; visuomeninėje gamyboje dalyvaujantiems tėvams iškilo problemos dėl to, jog vaikų saugumas ir priežiūra begalėjo būti tokios geros. Šiomis dienomis ikimokyklinės ugdymo įstaigos yra tapusios pasirengimo mokyklai, socializacijos o ne tik priežiūros ir globos institucija.

Atkūrus valstybingumą, iš esmės pertvarkytas Lietuvos švietimas. Jis turi duoti pagrindą asmenybei ir visuomenei. Ugdymo tikslai nusakyti Lietuvos švietimo koncepcijoje:

- padėti asmeniui atskleisti bendrąsias žmogaus vertybes ir jomis grįsti savo gyvenimą;
- ugdyti kritiškai mąstantį žmogų, gebantį svarstyti esminius žmogaus egzistencijos klausimus; atsakingai daryti sprendimus ir savarankiškai veikti;
 - ugdyti asmenį, pasirengusį profesinei veiklai, pasiryžusį ir gebantį adaptuotis besikeičiančiame socialiniame, ekonominiame gyvenime ir jį tobulinti;
- brandinti asmens tautinę bei kultūrinę savimoneį;
- ugdyti žmogų demokratijai;
- ugdyti Lietuvos valstybės pilietį.

Emocinių ir socialinių kompetencijų skatinimas yra pagrindinis socialinio-kognityvinio informacijos apdorojimo modelis, kuris pagrindžia individualų ir santykinai stabilų socialinės informacijos apdorojimo šabloną. Šis modelis parodo sąsają tarp ankstesnių socializacijos patirčių ir esamo asmens elgesio (Hillenbrand ir kt., 2009).

1.5 lentelė. Ugdymo tikslų ir socialinio-kognityvinio informacijos apdorojimo ryšys

<i>SKI fazės</i>	<i>Ugdymo tikslai</i>
<i>Socialinės ir emocinės informacijos atkodavimas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Dėmesio sutelkimas • Savęs ir kito suvokimas • Savo paties ir kitų asmenų jausmų suvokimas • Situacijų ir asmenų suvokimas
<i>Socialinės ir emocinės informacijos interpretavimas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Vienareikšmių ir nevienareikšmių situacijų atskyrimas • Socialinių situacijų išsiaiškinimas ir supratimas • Savo paties ir kitų jausmų išsiaiškinimas ir supratimas • Papildomo dėmesio skiriama mokymui atskirti, kada kiti žmonės pyksta, o kada liūdi.
<i>Tikslų išsiaiškinimas</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Apsisprendimas pasirinkti vieną tikslą, remiantis esama jausmine būseną ir santykiu su kitu asmeniu. • Draugystės vertės įsisąmoninimas. • Žinios apie trumpalaikius ir ilgalaikius tikslus
<i>Veikimo alternatyvų paieška</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Susipažinimas su įvairiomis galimybėmis veikti. • Paskatinimas savarankiškai ieškoti veikimo alternatyvų. • Savo paties sprendimo galimybių įsisąmoninimas. • Papildomo dėmesio skiriama mokymui reaguoti į provokacijas ir elgtis grupėse pradinėse situacijose.
<i>Apsisprendimas atlikti tam tikrą veiksmą</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Veikimo galimybių ir jų pasekmių įvertinimas. • Trumpalaikių ir ilgalaikių veiksmo pasekmių įvertinimas. • Papildomo dėmesio skiriama deramam agresyvaus elgesio įvertinimui
<i>Pasirinkto veiksmo atlikimas ir iš aplinkos gaunamas grįžtamasis ryšys</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Veikimo galimybių įtvirtinimas atmintyje žaidžiant vaidmenų žaidimus. • Pasidalijimas apie teigiamas patirtis išbandant naujas veikimo galimybes.

Šaltinis: Hillenbrand ir kt., 2009.

Moksliniuose tyrimuose pstebėta tyrimai įrodo lemiamą socialinio-kognityvinio informacijos apdorojimo modelio, papildyto emocinių kompetencijų kriterijumi, vaidmenį

socialinėje raidoje. Socialiniai-kognityviniai informacijos apdorojimo procesai, įskaitant ir emocinius procesus, labai tiksliai paaiškina adekvačių ar neadekvačių socialinių-emocinių kompetencijų praktinį panaudojimą konkrečiose socialinėse situacijose. Skatinant šiuos procesus, galima išvengti probleminio elgesio atvejų arba sumažinti jo atsiradimo ir įsitvirtinimo tikimybę. Minėti procesai turėtų būti skatinami ikimokykliniame vaiko amžiuje, nes šis amžiaus tarpsnis tam labiausiai tinka. Tarp kitų ikimokyklinio amžiaus tarpsnio normatyvinių vaiko raidos užduočių yra socialinių-emocinių kompetencijų vystymas, o šiuo laikotarpiu iškylančios elgesio problemos dažnai dar nėra įsitvirtinusios (Hillenbrand ir kt., 2009).

Skatinant šiuos procesus, galima išvengti probleminio elgesio atvejų arba sumažinti jo atsiradimo ir įsitvirtinimo tikimybę. Minėti procesai turėtų būti skatinami ikimokykliniame vaiko amžiuje, nes šis amžiaus tarpsnis tam labiausiai tinka. Tarp kitų ikimokyklinio amžiaus tarpsnio normatyvinių vaiko raidos užduočių yra socialinių-emocinių kompetencijų vystymas, o šiuo laikotarpiu iškylančios elgesio problemos dažnai dar nėra įsitvirtinusios (Hillenbrand ir kt., 2009)

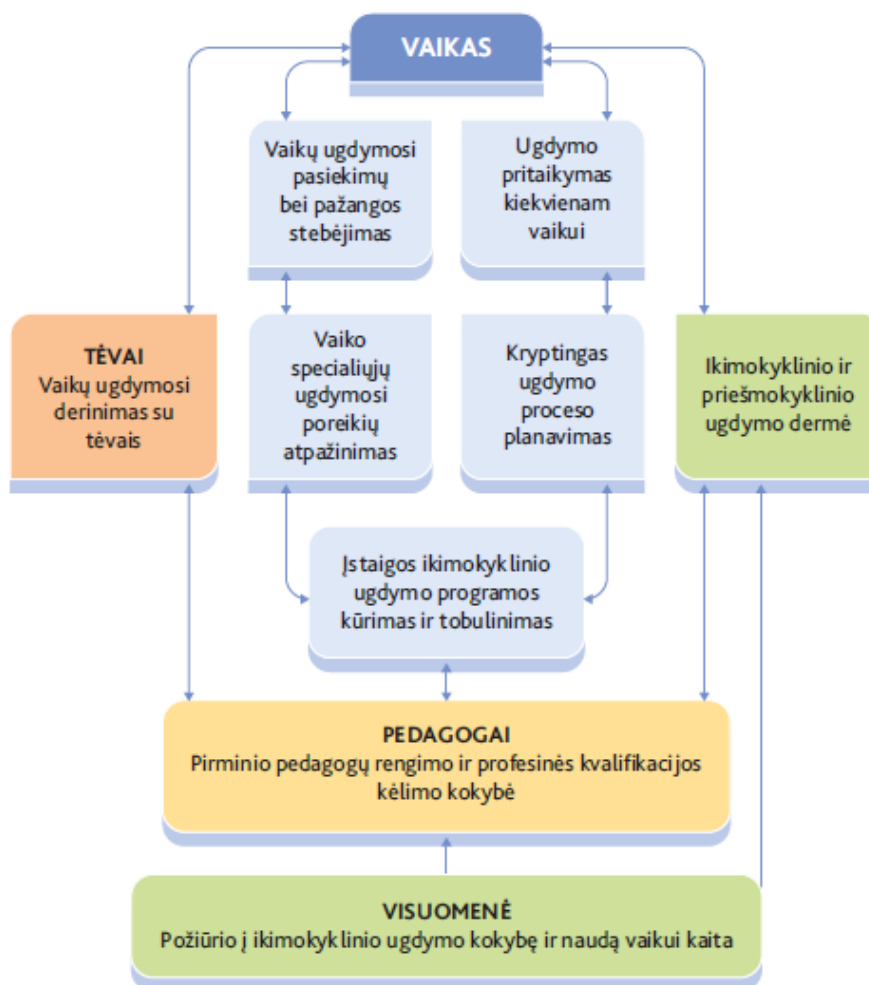
Remiantis Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, kiekvienas vaikas yra unikalus, besikeičiantis, aktyvus ir individualus. Jis geba žaisti, kaupti patirtį, greitai mokosi, savitai mato pasaulį bei kuria vertybes pagal save. Ikimokykliniame ugdyme svarbus yra vaiko orumas, jo nuomonė, sverbi teisė teisė rinktis, spręsti iškilusias problemas bei galėti pasitarti. Ugdymo ir ugdymosi procesas grindžiamas socialinio teisingumo, lygiavertiškumo, tolerancijos vertybėmis. Laikomasi nuostatos, kad vaikas ugdomas ir ugdomi per visą buvimo ikimokyklinio ugdymo įstaigoje ar grupėje dieną.

Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko unikalumą bei poreikius, užtikrinant saugią, ugdymąsi skatinančią aplinką, dialogišką sąveiką grindžiamą tikslingą ugdymą ir spontanišką vaiko ugdymąsi, pasiekti, kad vaikas:

- Plėtotų individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias, pažintų ir išreikštų save.
- Pozityviai bendrautų ir bendradarbiautų su suaugusiaisiais ir vaikais, mokytųsi spręsti kasdienes problemas, atsižvelgti į savo ir kitų ketinimus, veiksmų pasekmes.
- Aktyviai dalyvautų ir kūrybiškai išreikštų save šeimos, ugdymo įstaigos ir vietos bendruomenės gyvenime.
 - Mokytųsi pažinti ir veikti: žaistų, keltų klausimus, tyrinėtų, rinktųsi veiklos būdus ir priemones, samprotautų apie tai, ko išmoko, numatytų tolesnės veiklos žingsnius.

Pasiekimų aprašą kaip priemonę siekti vaikų ikimokyklinio ugdymo ir ugdymosi kokybės naudoja skirtingos institucijos – ikimokyklinio ugdymo programas vykdančios ugdymo įstaigos,

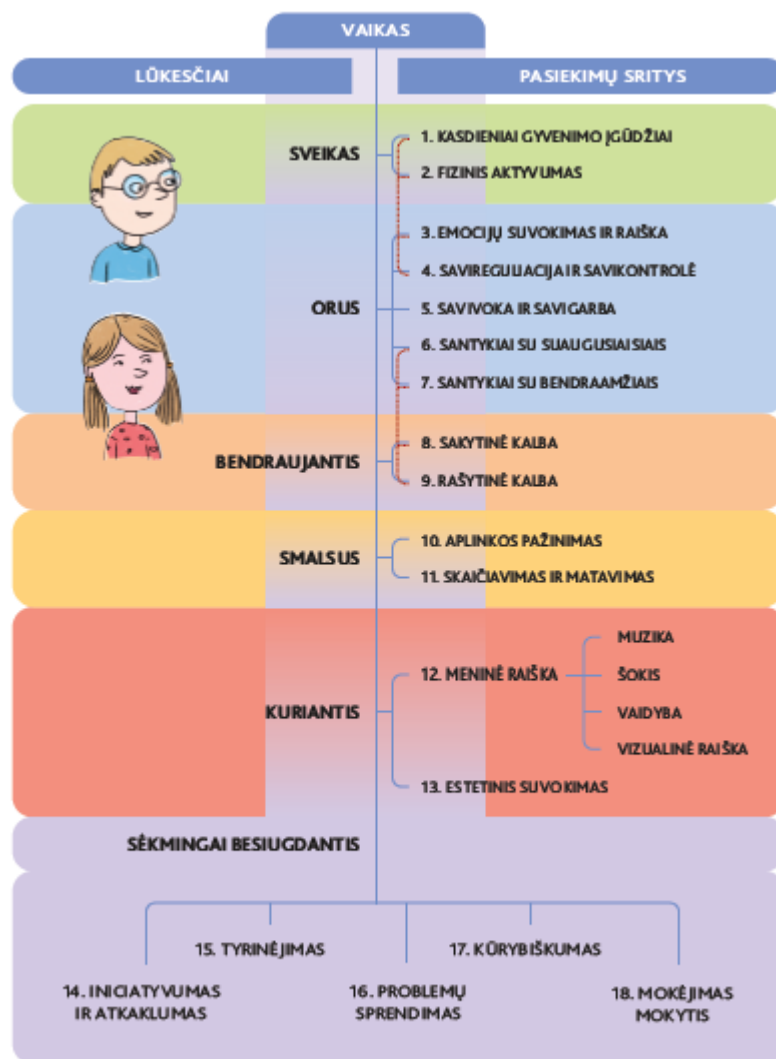
mokyklos, pedagogus rengiančios aukštosios mokyklos, pedagogų profesinės kvalifikacijos tobulinimo įstaigos, visuomenės organizacijos ir tėvai (žr. 2 paveikslą).

1.2. pav. Vaiko ugdymosi procesas

Šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija, 2014

Vaikų ugdymosi pasiekimai – tai ugdymosi procese įgyti vaikų gebėjimai, žinios ir supratimas, nuostatos, apie kuriuos sprendžiame iš vaikų veiklos ir jos rezultatų. Pasiekimų aprašą sudaro 18 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių (žr. 1.3 paveikslą), išskirtų siekiant visuminio vaiko asmenybės ugdymosi ir atsižvelgiant į vaiko raidos bei ugdymosi ypatumus. Pasiekimų sritys yra lygiavertės. Jos apima visus svarbiausius vaiko nuo gimimo iki šešerių metų pasiekimus, kurie sudaro pamatą sėkmingai kompetencijų – socialinės, sveikatos, pažinimo, komunikavimo, meninės – plėtotei priešmokykliniame ugdyme.

1.3. pav. Vaiko ugdymosi pasiekimo sritys

Šaltinis: Švietimo ir mokslo ministerija, 2014

Pasiekimų apraše numatytos tokios vaiko ugdymosi pasiekimų sritys, kurių visuma laiduoja sėkmingą vaiko asmenybės ugdymąsi (Švietimo ir mokslo ministerija, 2014) :

- *fizinio aktyvumo ir kasdieninio gyvenimo įgūdžių srityse* garantuoja vaiko asmens gerovę – stiprina vaiko sveikatą, sveikos gyvensenos įgūdžius, gerina jo emocinę savijautą, tobulina vaiko judesius bei laikyseną, didina jo ištvermingumą;
- *savivokos ir savigarbos, emocijų suvokimo ir raiškos, savireguliacijos ir savikontrolės srityse* svarbūs vaiko pasitikėjimui savimi, geranoriškumui ir empatijai, didina vaiko veiklos tikslingumą, planingumą, ištvermę, gebėjimą įveikti kliūtis;
- *santykių su suaugusiaisiais ir bendraamžiais srityse* padeda vaikui išmokti būti greta ir kartu su kitais, lengviau prisitaikyti prie besikeičiančios aplinkos, įgyti lyderio savybių;

- *sakytinės ir rašytinės kalbos srityse* padeda vaikui pažinti aplinkinį pasaulį, tenkinti bendravimo ir savirealizacijos poreikį, keistis sumanymais, idėjomis, perimti tautos kultūros paveldą bei gimtosios kalbos modelį, kloja vaiko mokymosi pagrindus;
 - *aplinkos pažinimo srityje* padeda vaikui orientuotis kasdienio gyvenimo situacijose, suprasti gamtinę ir sociokultūrinę aplinką, žadina pagarbą gyvybei, meilę gimtinei, skatina norą pažinti, mokytis
 - *skaičiavimo ir matavimo srityje* laiduoja vaiko mąstymo nuoseklumą, tikslumą ir lankstumą, skatina vaiko norą pažinti ryšių ir santykių tarp daiktų ir reiškinių dėsningumus bei garantuoja sėkmingesnę mokymąsi mokykloje;
 - *estetinio suvokimo ir meninės raiškos srityse* praturtina jo vaizduotės ir emocinį pasaulį, plėtoja saviraiškos bei kūrybinės veiklos galimybes, padeda atsiskleisti vaiko individualumui, unikalumui; *iniciatyvumo ir atkaklumo srityje* padeda vaikui susirasti įdomios veiklos, naujos informacijos, įveikti kliūtis ir pasiekti užsibrėžtų tikslų;
 - *tyrinėjimo srityje* padeda stebėti, eksperimentuoti, ieškoti atsakymų į kilusius klausimus, atrasti naujus dalykus, daryti išvadas, t. y. įvaldyti savęs ir aplinkos pažinimo būdus;
 - *problemų sprendimo srityje* padeda vaikui savarankiškai įžvelgti kasdienio gyvenimo ir ugdymosi problemas, rasti tinkamus jų sprendimo būdus ir patirti sėkmę;
 - *kūrybiškumo srityje* išlaisvina vaiko vaizduotę, mąstymą, skatina originalumą bei unikalią saviraišką, prigimtinių talentų plėtojimą;
 - *mokėjimo mokytis srityje* laiduoja mokymosi motyvaciją ir sėkmę, skatina aiškintis, ką jau moka, žino, ką norėtų ir kaip galėtų išmokti.

Išskirtos ugdymosi pasiekimų sričių grupės atitinka socialinę, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo ir stiprinimo, meninę, mokėjimo mokytis kompetencijas.

Šiame skyriuje apžvelgiami Lietuvos švietimo dokumentai, reglamentuojantys ikimokyklinio ugdymo pedagogų veiklą. Remiantis moksliniais literatūros šaltiniais ir minėtais dokumentais apibrėžta ikimokyklinio ugdymo pedagogų veiklos kokybės samprata, kuria bus remiamasi, tiriant požiūrių į ikimokyklinio ugdymo pedagogų veiklos kokybę įvairovę.

Už ikimokyklinio ugdymo(si) turinį, remiantis LR Švietimo ir Mokslo ministro 2005m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK – 627 “Dėl ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašo”, atsako ikimokyklinio ugdymo teikėjai, t.y., ikimokyklinio ugdymo turinio sudarymas decentralizuotas. Už priešmokyklinio ugdymo(si) turinio kokybę atsako valstybė (yra parengta nacionalinė “Bendroji priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programa”), steigėjas bei švietimo teikėjas (priešmokyklinio ugdymo(si) turinys konkretizuojamas ir jo įgyvendinimas planuojamas ugdymo įstaigose).

A. Juodaitytė, D. Martišauskienė (2009), išanalizavusios LR švietimo dokumentus pateikė suvestinę ugdymo kokybės sampratą:

- LR Vaikų teisių apsaugos įstatymas (1996)
- Vaiko teisė į kokybišką ugdymą LR švietimo įstatymas (2003)
- Vaiko poreikių (pagrindinių) tenkinimas, tėvų teisės ir pareigos: galimybė pasirinkti vaiko ugdymo(-si) programas, dalyvauti ugdyme ir gauti informaciją apie vaiko ugdymosi procesą, rezultatus.
- Ikimokyklinio ugdymo koncepcija (1989). Efektyvaus ugdymo sąlygos: vaiko ugdymas šeimoje, žinios apie socialinės paramos šeimai būdus ir suaugusiųjų švietimą, gebėjimas taikyti žinias, palaikyti ryšį su visuomene, ugdytojoms bendradarbiauti tarpusavyje bei su kitomis socialinėmis grupėmis.
- Valstybinė švietimo strategijos 2003-2012 m. nuostatos (2003) Ikimokyklinio ugdymo paslaugų plėtotė, prieinamumas, Šeimos pedagoginio informavimo ir konsultavimo sistemos sukūrimas.
- Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (2005); Socialinių, kognityvinių, kultūrinio vaiko kompetencijų ugdymas kaip sėkmingo tolesnio vaiko ugdymosi prielaida.
- LR Specialaus ugdymo įstatymas (1998) Vaiko galimybių užtikrinimas pasirenkant pageidaujamos veiklos kryptį, pagalba vaikui įgyjant joje papildomų kompetencijų.
- Ikimokyklinio ugdymo mokyklų vidaus audito metodika (2005) Vaikų kultūra kaip kokybiško ugdymosi (proceso) esminė sąlyga. Vaikų darželio mikroklimato kokybė kaip sąlyga ugdytojų (tėvų ir pedagogų) darniai veiklai. Kokybiško bendradarbiavimo požymiai: aktyvus, prasmingas tėvų dalyvavimas vaiko ugdymo(-si) procesuose

Įvairiuose dokumentuose ir mokslinėje literatūroje randama įvairių švietimo kokybės sampratų. Daugiaprasmiškumą atspindi sampratų įvairovė ir Lietuvos švietimo dokumentuose. Visi kokybės konceptai yra orientuoti į vaiko gerbūvį. Todėl rekomenduotina, kad visos ikimokyklinį bei priešmokyklinį ugdymą teikiančios institucijos vadovautųsi šiais dokumentais, bei juose pateiktomis ikimokyklinio ugdymo kokybės sampratomis.

Svarbiausiuose Vyriausybės nutarimuose, kuriuose aptariamos ikimokyklinio ugdymo mokyklos problemos, visuose Lietuvos Respublikos ikimokyklinio ugdymo institucijų veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose pabrėžiama, kad ikimokyklinis ugdymas turi puoselėti visas vaiko galias (intelektualines, emocines, fizines), lemiančias asmenybės brandą ir socializacijos sėkmę, skatinti vaiko savarankiškumą, iniciatyvą, kūrybiškumą, atskleisti ir ugdyti įvairius gebėjimus, puoselėti individualybę, užtikrinti ikimokyklinio ir pradinio ugdymo tęstinumą. Ikimokyklinio ugdymo kaitą lėmė Lietuvos švietimo reformos konceptualiųjų

pagrindų kūrimo procesai (Monkevičienė, 2008), Švietimo reformos realizavimo programa, įvardijusi 1988–1992 m. atliktus darbus ir numatanti perspektyvinius darbus 1993–1997 m. laikotarpiui, Švietimo prioritetai, išskelti 1998–2002 m. laikotarpiui, Strateginės švietimo gairės, nusakančios globalios žinių visuomenės iššūkius švietimui ir jo prioritetus. Parengti ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo modeliavimui aktualūs dokumentai: Lietuvos vaikų ikimokyklinio ugdymo koncepcija, Priešmokyklinio ugdymo koncepcija, „Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcija“, „Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas“ (Monkevičienė, 2008) Minėtuose dokumentuose nusakytos esminės Lietuvos švietimo kaitos kryptys, aktualiausi ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo klausimai.

2 .TĖVŲ IR PEDAGOGŲ POŽIŪRIS Į IKIMOKYKLINIO (3-5 metų) AMŽIAUS VAIKO PSICHOSOCIALINĖS RAIDOS UŽDAVINIUS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo objektas – tėvų ir pedagogų požiūris į ikimokyklinio amžiaus vaikų psichosocialinės raidos uždavinius.

Tyrimo tikslas - palyginti tėvų ir pedagogų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus (3-5 metų) vaikų psichosocialinės raidos uždavinių svarbą.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti švietimo dokumentus, reglamentuojančius ikimokyklines įstaigas, mokslinę literatūrą.
2. Ištirti tėvų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psichosocialinės raidos uždavinius.
3. Ištirti pedagogų į ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psichosocialinės raidos uždavinius.
4. Pateikti rekomendacijas tėvams ir pedagogams kaip gerinti psichosocialinių uždavinių įgyvendinimą kasdieninėje veikloje.

Tyrimo metodai: anketavimas, apibendrinimas, tėvų ir pedagogų anketinė apklausa, statistinė duomenų analizė.

Instrumento struktūra. Tyrimui atlikti taikoma anketa sudaryta remiantis ikimokyklinio ugdymo pasiekimų aprašu. Siekiant įvertinti pedagogų ir tėvų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaiko psichosocialinės raidos uždavinius, tyrimui pritaikytas instrumentas – apklausos anketa (žr. priedą Nr.1 ir Nr. 2).

Klausimyno pradžioje yra pateikta įvadinė dalis, kurioje paaiškinamas tyrimo tikslas, taip pat pateikiama trumpa instrukcija. Toliau seka klausimai, susiję su respondentų informacija apie jų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaiko psichosocialinės raidos uždavinius. Anketos turinys sudarytas iš 6 pagrindinių blokų, kurie pateikiami 2.1 lentelėje.

2.1. lentelė. Anketos struktūra

<i>Klausimai</i>	<i>Apibūdinimas</i>
<i>Duomenys apie respondentus</i>	Respondentų demografiniai duomenys.
<i>Sveikatos pasiekimų vertinimas</i>	Šios dalies klausimais stengiamasi įvertinti respondentų požiūrį į vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtinus įpročius ir elgesį.
<i>Savivokos pasiekimų vertinimas</i>	Šios grupės dalyje pateikiami klausimai, kurie parodo, kaip respondentai vertina vaikų asmeninę vidinę kontrolę ir išorinę kontrolę.

Bendravimo pasiekimų vertinimas	Vertinama respondentų nuomonė apie tai kaip vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais.
Aplinkos pažinimo pasiekimų vertinimas	Pateikiami klausimai nustatyti, kaip respondentai vertina vaikų tyrinėjimo ir mokėjimo mokytis gebėjimus.
Problemų sprendimo pasiekimų vertinimas	Vertinama respondentų nuomonė apie tai kaip jei vertina vaikų gebėjimą suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkių, sudėtingų užduočių ar sunkumų sprendimui

Pasiekimų aprašą sudaro 18 vaiko ugdymosi pasiekimų sričių (žr. 3 paveikslą), tačiau tyrimui pasirinktos būtent 2 lentelėje pateiktos pasiekimų sritys, tam, kad įvertinti vaiko kompetencijas pagrindiniams pasiekimams 3-5 metų amžiuje. Ekspertų grupė atliko anketos content analizę. Buvo atliktas pilotražinis tyrimas. Anketą įvertino trys auklėtojos metodininkės, tad galima teigti, kad anketa yra validi.

Tyrimo laikas ir vieta. Duomenys buvo renkami 2016 m. balandžio mėn. Anketos buvo platinamos Šiaulių miesto ikimokyklinio ugdymosi įstaigose. Tinkamai užpildytos gražintos 185 anketos: 88 iš tėvų ir 97 iš pedagogų, 15 sugadintų anketų. Šie rezultatai leidžia teigti, kad atskleista respondentų nuomonė atspindi bendrą nuomonę apie pedagogų ir tėvų požiūrį į ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaiko psichosocialinės raidos tendencijas, ir ja galima remtis analizuojant ir vertinant raidos lygį.

Tyrimo imtis: Imtį sudarė 200 respondentų: 100 tėvų ir 100 pedagogų. Tyrimas buvo atliekamas 2016 m. balandžio mėn. Šiaulių miesto ikimokyklinėse įstaigose. Prieš atliekant apklausą respondentams buvo paaiškintas tyrimo tikslas. Klausimynai buvo atiduodami respondentams. Respondentų buvo asmeniškai prašoma užpildyti anketas ir jas gražinti tyrėjui. Klausimynų grįžtamumas sudarė apie 92 %.

Tirtos pedagogų grupės paskirstymą pagal pagrindinius socialinius požymius atspindi 2.2. lentelė.

2.2. lentelė. **Pedagogų grupės respondentų apibūdinimas**

Požymiai		Imtis	Procentai
<i>Lytis</i>	Vyras	1	0,5
	Moteris	96	51,9
<i>Amžius</i>	18-29 m.	31	16,8
	30-39 m.	36	19,5
	40-49 m.	17	9,2
	50 m. ir daugiau	13	7
<i>Pedagoginis darbo stažas</i>	Iki 5 metų	36	19,5
	6-10 m.	21	11,4
	11-15 m.	15	8,1
	16-20 m.	11	5,9
	21 m. ir daugiau	14	7,6

<i>Išsilavinimas</i>	Aukštesnysis	6	3,2
	Aukštasis neuniversitetinis	4	2,2
	Aukštasis universitetinis	87	47,0

Apklausti tėvai, auginantys priešmokyklinio amžiaus vaikus. Tirtų tėvų grupės pasiskirstymas pagal pagrindinius socialinius požymius atsispindi 2.3. lentelėje.

2.3. lentelė. Tėvų grupės respondentų apibūdinimas

Požymiai		Imtis	Procentai
<i>Lytis</i>	Vyras	23	12,4
	Moteris	65	35,1
<i>Amžius</i>	18-29 m.	17	9,2
	30-39 m.	59	31,9
	40-49 m.	11	5,9
	50 m. ir daugiau	1	47,6
<i>Išsilavinimas</i>	Profesinis	11	5,9
	Vidurinis	6	3,2
	Aukštesnysis	15	8,1
	Aukštasis neuniversitetinis	15	8,1
	Aukštasis universitetinis	41	22,2

Duomenų analizės metodas. Anketiniai duomenys apdoroti kiekybiniu būdu. Kiekybinė duomenų analizė atlikta naudojant programinio paketo SPSS (Statisticat Package for Social Sciences) 11.0 versiją. Statistinei duomenų analizei buvo naudotas Chi kvadrato (X^2) testas, laisvės laipsnių skaičius (df), pasikliautinasis intervalas. Koreliacijai skaičiuoti buvo taikomas Spearman'o koeficientas. Naudoti tokie statistinių išvadų patikimumo lygiai: $p < 0,05$ – patikima, $p < 0,001$, $p < 0,0001$ – labai patikima.

Cronbacho alfa (*Cronbach's alpha*) skirta matuoti testo patikimumui. Ji labai priklauso nuo to, kaip kinta žmonių atsakymai į tuos pačius klausimus. Jei kinta stipriai, tai testas laikomas nepatikimu. Alfa yra ekvivalentiška vidurkiui visų galimų išsibarstymo apie vidurį įverčių, kurie tik gali būti apskaičiuoti iš duomenų. Geras patikimumas būna, kai alfa vertės yra nuo 0,75 iki 1.

Taigi, remiantis parengta tyrimo metodika toliau atliekamas tėvų ir pedagogų vaikų psichosocialinės raidos ugdymo uždavinių vertinimo tyrimas.

3. TĖVŲ IR PEDAGOGŲ POŽIŪRIO Į IKIMOKYKLINIO (3-5 metų) AMŽIAUS VAIKO PSICHOSOCIALINĖS RAIDOS UŽDAVINIUS ANALIZĖ

Pradėjus analizuoti vaikų psichosocialinės raidos uždavinių vertinimą, dėmesys sutelktas į bendrą subjektyviai vertinamą ugdymo būklę. Tyrimo metu stengtasi sutelkti didesnę dėmesį į iškilusias problemas, subjektyviai vertinant nuomonių išsiskyrimą. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų vertinimas – tai reali pagalba vaikui, aptariant vaiko pasiekimus, ką ir kaip būtų galima gerinti, kad vaikui sektųsi geriau. Siekdami išsikeltų tikslų, bendradarbiaujant su ugdytinių tėvais bei kuriant palankią aplinką, stengiantis gerai organizuoti veiklas pedagogai užtikrina ir tikisi, jog ugdytiniais bus lengviau prisitaikyti mokykloje. Toliau darbe pateikiami gauti tyrimo rezultatai.

3.1. Sveikatos ugdymosi pasiekimų vertinimas

Gyvenimo įgūdžiai apibūdinami kaip gebėjimas prisitaikyti visuomenėje, individų gebėjimas veiksmingai susidoroti su kasdienio gyvenimo poreikiais ir problemomis. Tai tokie gebėjimai, kurie padeda išlaikyti psichinę sveikatą ir pasitikėjimą savo jėgomis, kai susiduria su gyvenimo realijomis (Socialinių įgūdžių ugdymo programa, 2004) Gyvenimo įgūdžiai taip pat apibūdinami kaip bendrieji gebėjimai. Gyvenimo įgūdžiai – asmens gebėjimas patenkinti savo kasdienio gyvenimo poreikius ir įveikti problemas.

Sveikatos saugojimo/ugdymosi kompetencija – sveikai gyventi, saugiai judėti ir veikti. Ikimokykliniais metais dėmesys teikiamas sveikatos saugojimo ir fiziniams gebėjimams lavinti, kuomet vaikas geba būti aktyvus, judrus, bet prirėkęs sukaupta dėmesį, geba jausti ir valdyti savo kūną, eidamas, šliauždamas, ropodamas, lipdamas, šokinėdamas. Vaikas susiformuoja nuostatą, kad būtina daug judėti, būti aktyviam, kad augtų sveikas. Tai garantuoja mažyliui lengvesnį prisitaikymą prie mokymosi mokykloje sąlygų, padeda greičiau adaptuotis naujoje aplinkoje, moko atsipalaiduoti, darbą derinti su poilsiu, stiprinti sveikatą. Vaikui augant ir aktyviai judant, tobulėja viso kūno judesiai. Ikimokyklinis raidos laikotarpis neretai lemia ir tolesnio mažylio mokymo(si) mokykloje sėkmę.

Siekiant išsiaiškinti sveikatos ugdymosi kriterijus atitinkančių bruožų svarbą ikimokykliniame ugdyme tiek tėvų, tiek pedagogų nuomone, anketoje pateikti minėti kriterijus atitinkantys teiginiai bei paprašyta juos įvertinti pagal ranginę nuostatų skalę (Bitinas, 2006). Pasiūlyta remtis skale: *skalėje nuo „labai svarbu“ iki „visiškai nesvarbu“, 0 – „abejoju“*.

3.1. lentelė. **Pedagogų ir tėvų nuomonių pasiskirstymas vertinant vaikų sveikatos ugdymosi pasiekimus (N=185)**

<i>Klausimas</i>	<i>Pedagogai</i>		<i>Tėvai</i>		<i>F</i>	<i>P</i>
	<i>Mean</i>	<i>SD</i>	<i>Mean</i>	<i>SD</i>		
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų tvarkingai valgyti, gebėtų savarankiškai atlikti savitvarkos veiksmus: apsirengti ir nusirengti, naudotis tualetu, praustis, šukuotis?	5,4742	0,79179	5,6053	0,51843	5,193	0,158
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų saugoti savo sveikatą ir saugiai elgtis aplinkoje?	5,4639	0,76461	5,6023	0,57814	2,035	0,565
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų eiti, bėgti, šliaužioti, ropoti, lipti, koordinuotai šokinėti, išlaikyti pusiausvyrą?	5,5670	0,92317	5,7273	0,49659	2,474	0,649
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų spontaniškai ir tikslingai atlikti veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika?	5,2371	0,86329	5,4483	0,83190	5,482	0,140
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suprastų savo asmens tapatumą, priskirtų save savo šeimai, grupei, bendruomenei?	5,1959	0,97510	5,5682	0,63960	10,445	0,034

(Koreliacija reikšminga, kai $p \leq 0,05$)

Remiantis 3.1 lentelės duomenimis matyti, jog tėvų ir pedagogų nuomonės statistiškai reikšmingai skiriasi ($p=0,034$) tik vieno teiginio atžvilgiu, kuris apibūdina sveikatos ugdymosi pasiekimų vertinimą, t.y. tėvai labiau nei pedagogai įsitikinę, jog svarbu, kad vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suprastų savo asmens tapatumą, priskirtų save savo šeimai, grupei, bendruomenei. Pagrindinė vaikystės užduotis – tapatumo formavimasis, kuomet šis procesas apibūdinamas kaip vaiko ir jo socialinės aplinkos pastangos apibrėžti tarpusavio santykį. Kaip minima teorinėje darbo dalyje, E. Eriksonas akcentuoja vaiko sąvastį, kuri sąveikauja su pasauliu pažintiniais procesais, t.y. suvokimas, mąstymas bei atmintis.

Svarbu, kad mažyliams, lankantiems ikimokyklinę įstaigą, būtų sudaromos sąlygos bei galimybė kasdien ir nuosekliai mokytis elementarių higienos normų, taisyklių. Šis darbas turi vykti glaudžiai bendradarbiaujant vaikui, pedagogui ir tėvams. Kaip buvo minima teorinėje darbo dalyje, sveikatos saugojimo kompetencijos tiesiogiai susijusios su judėjimu veiklumu ir aktyvumu. Todėl ypatingai svarbus ikimokyklinio amžiaus vaikų sveikatos saugojimo

kompetencijų ugdymas. Judri veikla stimuliuoja normalų fizinį ir psichinį vaiko vystymąsi, sudaro prielaidas vaiko saviraiškai, savirealizacijai ir aktyvios gyvenimo pozicijos formavimuisi. Ikimokyklinio amžiaus vaikai būtent judesiais pažįsta savo kūno dalis, pajausčia kūno dalių judėjimo kryptį, kūno judėjimo greitį, pradeda gebėti derinti rankų ir kojų judesius, orientuotis erdvėje, pažinti daiktus ir jų savybes. Vertinant šiuos aspektus - reikšmingų skirtumų abiejų grupių respondentų atsakymuose- nepastebėta.

3.2. lentelėje pateikiama informacija, atsižvelgiant į pedagogų nuomonės išsiskyrimą, vertinant sveikatos ugdymosi pasiekimus.

3.2. lentelė. **Pedagogų nuomonių pasiskirstymas vertinant vaikų sveikatos ugdymosi pasiekimus (N=185)**

<i>Klausimai</i>	<i>Koreliacija</i>	<i>Lytis</i>	<i>Amžius</i>	<i>Kvalifikacija</i>	<i>Išsilavinimas</i>	<i>Stažas</i>
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų tvarkingai valgyti, gebėtų savarankiškai atlikti savitvarkos veiksmus: apsirengti ir nusirengti, naudotis tualetu, praustis, šukuotis?	r	-,061	-,061	-,063	,015	-,176
	p	,550	,553	,538	,884	,085
	N	97	97	97	97	97
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų saugoti savo sveikatą ir saugiai elgtis aplinkoje?	r	,072	-,182	-,178	,064	-,272**
	p	,484	,074	,081	,532	,007
	N	97	97	97	97	97
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų eiti, bėgti, šliaužioti, ropoti, lipti, koordinuotai šokinėti, išlaikyti pusiausvyrą?	r	,048	-,143	-,169	,221*	-,197
	p	,640	,163	,098	,030	,053
	N	97	97	97	97	97
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų spontaniškai ir tikslingai atlikti veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika?	r	-,028	-,034	,089	-,005	-,068
	p	,784	,742	,384	,962	,507
	N	97	97	97	97	97
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suprastų savo asmens tapatumą, priskirtų save savo šeimai, grupei, bendruomenei?	r	-,021	-,025	,000	,044	-,092
	p	,841	,810	,999	,666	,373
	N	97	97	97	97	97

(Koreliacija reikšminga, kai $p \leq 0,05$)

Atsižvelgiant į 3.2. lentelėje gautus tyrimo duomenis, matyti, jog pedagogų nuomonė vertinant sveikatos ugdymosi pasiekimus statistiškai reikšminga ir skiriasi:

- apibūdinant vaiko gebėjimus saugoti savo sveikatą ir saugiai elgtis aplinkoje - ($p=0,007$).
Statistiškai reikšmingas pedagogų nuomonių išsiskyrimas, atsižvelgiant į darbo stažo

ikimokyklinėje įstaigoje laikotarpį. Didesnį stažą turintys pedagogai šį raidos elementą vertino kaip svarbesnį, nei kitus teiginius.

- apibūdinant vaiko gebėjimą eiti, bėgti, šliaužioti, ropoti, lipti, koordinuotai šokinėti, išlaikyti pusiausvyrą - ($p=0,030$). Statistiškai reikšmingas pedagogų nuomonių išsiskyrimas, atsižvelgiant į turimą išsilavinimą. Aukštesnį išsilavinimą turintys pedagogai šį raidos elementą vertino kaip svarbesnį, nei kitus teiginius.

3.3. lentelėje pateikiama informacija, atsižvelgiant į tėvų nuomonės išsiskyrimą, vertinant sveikatos ugdymosi pasiekimus.

3.3. lentelė. Tėvų nuomonių pasiskirstymas vertinant vaikų sveikatos ugdymosi pasiekimus (N=185)

Klausimai	Koreliacija	Lytis	Amžius	Kvalifikacija	Išsilavinimas
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų tvarkingai valgyti, gebėtų savarankiškai atlikti savitvarkos veiksmus: apsirengti ir nusirengti, naudotis tualetu, praustis, šukuotis?	r	-,064	,139	,110	-,022
	p	,580	,231	,344	,850
	N	76	76	76	76
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų saugoti savo sveikatą ir saugiai elgtis aplinkoje?	r	-,019	,082	,052	-,042
	p	,857	,449	,633	,696
	N	88	88	88	88
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų eiti, bėgti, šliaužioti, ropoti, lipti, koordinuotai šokinėti, išlaikyti pusiausvyrą?	r	-,080	-,084	,067	-,064
	p	,459	,434	,537	,555
	N	88	88	88	88
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų spontaniškai ir tikslingai atlikti veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika?	r	-,074	,015	,004	-,039
	p	,498	,893	,968	,720
	N	87	87	87	87
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suprastų savo asmens tapatumą, priskirtų save savo šeimai, grupei, bendruomenei?	r	-,259*	,217*	-,003	-,071
	p	,015	,042	,980	,512
	N	88	88	88	88

(Koreliacija reikšminga, kai $p \leq 0,05$)

Vertinant 3.3. lentelėje gautus tyrimo duomenis, matyti, jog tėvų nuomonė vertinant sveikatos ugdymosi pasiekimus statistiškai reikšminga ir skiriasi atsižvelgiant į vaiko savo asmens tapatumą, priskirtų save savo šeimai, grupei, bendruomenei. Tėvų nuomonių išsiskyrimas reikšmingas atsižvelgiant pagal lytį ($p=0,015$) (mamos svarbesniu laiko vaiko savo

tapatumo atradimą) ir pagal amžių ($p=0,042$) (vyresni tėvai šį teiginį pažymėjo, kaip svarbų vertinant psichosocialinę vaikų raidą).

Klausimyno skalės vidiniam nuoseklumui įvertinti taikomas Cronbacho alfa (*Cronbach's alpha*) koeficientas, kuris remiasi koreliacija ir įvertina, ar visi skalės klausimai pakankamai atspindi tiriamąjį dydį.

3.4. lentelė. Cronbacho alfa koeficiento reikšmės

<i>Grupė</i>	<i>Cronbach's Alpha</i>	<i>Cronbach's Alpha Based on Standardized Items</i>	<i>N of Items</i>
Pedagogai	,827	,831	5
Tėvai	,811	,829	5

Reikšmė, kuri tinkamai ir kokybiškai sudarytam klausimynui turėtų būti didesnė už 0,7 (kai kurių autorių teigimu 0,6). Šiuo atveju yra 0,827 ir 0,811. Vadinasi, klausimynas sudarytas tinkamai.

Apibendrinant galima teigti, jog vaikų kūno valdymas lavinamas lavėja itin sparčiai. Atskiriai išskiriant stambiają motoriką: ėjimą, bėgimą, šokinėjimą, straksėjimą, pusiausvyros laikymą judant, laipiojant aukštyne ir žemyn, važinėjantis dviračiu, bei triračiu. Bei smulkiąją motoriką: pirštų, delno, riešo, koordinuoti akių ir rankos judesiai, gebėjimas naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirklelėmis. Vaikai įgaudami gyvenimo įgūdžius tampa vis savarankiškesni, tavrkingesni, atsakingesni, saugesni bei sveikesni.

3.2. Savivokos ugdymosi pasiekimų vertinimas

Savivertė – tai tikėjimas ir pasitikėjimas savimi, savo jėgomis, bei suvokimas savojo “aš”, jog pats žmogus yra savo gyvenimo šeimininkas (Žukauskaitė, 2006). Savivertę ugdo įveiktos kliūtys. Vaikas „auga“ tikrai tada bet tada, kai jis pats kasdien natūraliai įveikia išskylančius sunkumus ir kliūtis. Suaugusysis turi pastebėti ir galėti įvardinti vaiko pasiekimus, taip parodydamas, kaip vaikas patobulėjo. Suaugusiųjų pareiga kantriai, su didele atsakomybe ir meile mokyti vaiką ne tik taisyti klaidas, bet ir jų neišsigąsti.

3.5. lentelėje pateikiama informacija, atsižvelgiant į pedagogų ir tėvų nuomonės išsiskyrimą, vertinant savivokos ugdymosi pasiekimus.

3.5. lentelė. **Pedagogų ir tėvų nuomonių pasiskirstymas vertinant vaikų savivokos ugdymosi pasiekimus (N=185)**

<i>Klausimas</i>	<i>Pedagogai</i>		<i>Tėvai</i>		<i>F</i>	<i>P</i>
	<i>Mean</i>	<i>SD</i>	<i>Mean</i>	<i>SD</i>		
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasitikėtų savimi ir savo gebėjimais?	5,4536	0,82942	5,4432	0,85578	0,043	0,998
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų palankiai kalbėti apie save, tikėtusi, kad kitiems jis patinka?	5,1031	1,12254	5,0795	1,27956	0,603	0,896
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suprasti ir ginti savo teises būti ir žaisti kartu su kitais?	5,3814	0,79639	5,3523	0,69547	1,517	0,678
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suprasti, kas yra gerai, kas blogai?	5,5052	0,84316	5,6591	0,82888	4,954	0,175
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus draugautų bent su vienu vaiku?	5,4330	1,02984	5,5682	1,02605	5,850	0,440

(Koreliacija reikšminga, kai $p \leq 0,05$)

Kaip matyti iš 3.5 lentelės, statistiškai reikšmingų skirtumė šiame klausimų bloke nenustatyta. Tačiau galima pažymėti, jog vaiko savivoka yra svarbiausias jo asmenybinės raidos komponentas. Jį sudaro keletas pagrindinių aspektų - savivoka, savivaizdis, savigarba. Esminiai vaiko gebėjimai:

- pasako, kad yra berniukas/mergaitė,
- priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei,
- pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save,
- tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

Klausimyno skalės vidiniam nuoseklumui įvertinti taikomas Cronbacho alfa (*Cronbach's alpha*) koeficientas, kuris remiasi koreliacija ir įvertina, ar visi skalės klausimai pakankamai atspindi tiriamąjį dydį.

3.6. lentelė. Cronbacho alfa koeficiento reikšmės

<i>Grupė</i>	<i>Cronbach's Alpha</i>	<i>Cronbach's Alpha Based on Standardized Items</i>	<i>N of Items</i>
Pedagogai	,782	,782	5
Tėvai	,755	,770	5

Reikšmė, kuri tinkamai ir kokybiškai sudarytam klausimynui turėtų būti didesnė už 0,7 (kai kurių autorių teigimu 0,6). Šiuo atveju yra 0,782 ir 0,755. Vadinasi, klausimynas sudarytas tinkamai.

Galima apibendrinti, jog statistiškai reikšmingų skirtumų tarp nuomonių nenustatyta.

3.3. Bendravimo ugdymosi pasiekimų vertinimas

Gyvenimo įgūdžiai – asmeninės ir socialinės kompetencijos apraiška, jų pagalba veiksmingai veikiama tam tikrose situacijose. Vaikui augant bei sąveikaujant su kitais, lavėja socialiniai jo įgūdžiai ir didėja asmeninė ir socialinė kompetencija. Bendravimo kompetencija apibūdinama kaip gebėjimas klausyti, kalbėti, bandyti skaityti, rašyti, išreiškiant save ir bendraujant su kitais. Ši kompetencija – tai gebėjimas suvokti kalbos prasmę ir ją vartoti. Per bendravimą vaikas reiškia savo mintis, randa draugų.

Vaikas, gyvendamas tarp kitų žmonių, išmoksta gimtąją kalbą arba netgi kelias. Kaip teigia kalbos tyrinėtojai vaiko gyvenimo metai iki mokyklos – kritiškas kalbos supratimo periodas. Jo metu paklojami visų kalbos procesų – klausymo, kalbėjimo, skaitymo, rašymo – psichologiniai pagrindai, lemsiantys būsimos asmenybės kalbines galias. Ir ne tik kalbines. J. Bruner (Thelen, Smith, 2006) teigia, kad kalbos mokymosi sėkmė tiesiogiai priklauso nuo socialinės ir kultūrinės vaiko aplinkos. Todėl ikimokykliniais metais pedagogas turi palaikyti laisvą vaiko pasakojimą, skatinti jį kurti istorijas, pasakas, pasakoti įvykius, susijusius su jo gyvenimu, su tuo, kas matyta, girdėta, diskutuoti su juo, užduodamas atvirus klausimus, raginti vaikus kalbėtis ir išklaudyti vienas kitą mažose grupelėse ir pan.

3.7 lentelėje pateikiama informacija, atsižvelgiant į pedagogų ir tėvų nuomonės išsiskyrimą, vertinant savivokos ugdymosi pasiekimus.

3.7 lentelė. **Pedagogų ir tėvų nuomonių pasiskirstymas vertinant vaikų bendravimo ugdymosi pasiekimus (N=185)**

<i>Klausimas</i>	<i>Pedagogai</i>		<i>Tėvai</i>		<i>F</i>	<i>P</i>
	<i>Mean</i>	<i>SD</i>	<i>Mean</i>	<i>SD</i>		
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus palankiai bendrautų su visais (suprastų kitų norus, dalytųsi žaislais, padėtų)?	5,1134	1,28190	5,2045	0,92425	4,568	0,471
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suaugusiojo padedamas suprastų savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems?	5,1959	1,01693	5,3409	1,03819	2,645	0,450
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasitikėtų pedagogais, juos gerbtų, ramiai jaustųsi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokytųsi?	5,5876	0,80042	5,6591	0,60432	2,453	0,484
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų drąsiai reikšti savo nuomonę, žinotų kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais?	5,2784	1,13415	5,4432	0,82849	3,479	0,481
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugtųsi sužinojęs ką nors nauja?	5,4124	0,78730	5,5682	0,54235	2,460	0,483

(Koreliacija reikšminga, kai $p \leq 0,05$)

Remiantis 3.7 lentelės duomenimis matyti, jog tėvų ir pedagogų nuomonės statistiškai nereikšmingos. Tiek tėvai, tiek pedagogai mano, jog ikimokyklinio amžiaus (3-5 metų) vaikams svarbu palaikyti geranoriškus santykius su visais grupės vaikais, kuomet santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja:

- gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais,
- gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus,
- gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

3.8. lentelėje pateikiama informacija, atsižvelgiant į pedagogų nuomonės išsiskyrimą, vertinant bendravimo ugdymosi pasiekimus.

3.8. lentelė. **Pedagogų nuomonių pasiskirstymas vertinant vaikų bendravimo ugdymosi pasiekimus (N=185)**

<i>Klausimai</i>	<i>Koreliacija</i>	<i>Lytis</i>	<i>Amžius</i>	<i>Kvalifikacija</i>	<i>Išsilavinimas</i>	<i>Stažas</i>
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus palankiai bendrautų su visais (suprastų kitų norus, dalytųsi žaislais, padėtų)?	r	,071	-,115	,076	-,050	-,145
	p	,490	,261	,458	,624	,157
	N	97	97	97	97	97
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suaugusiojo padedamas suprastų savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems?	r	,081	-,246*	-,123	-,037	-,229*
	p	,430	,015	,228	,718	,024
	N	97	97	97	97	97
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasitikėtų pedagogais, juos gerbtų, ramiai jaustųsi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokytųsi?	r	,053	,089	,040	-,066	,105
	p	,607	,385	,698	,522	,305
	N	97	97	97	97	97
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų drąsiai reikšti savo nuomonę, žinotų kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais?	r	,065	-,030	-,058	-,063	-,050
	p	,525	,768	,572	,537	,624
	N	97	97	97	97	97
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugtųsi sužinojęs ką nors nauja?	r	,077	-,078	-,041	,015	-,034
	p	,456	,449	,693	,881	,741
	N	97	97	97	97	97

(Koreliacija reikšminga, kai $p \leq 0,05$)

Vertinant 3.8. lentelėje gautus tyrimo duomenis, matyti, jog pedagogų nuomonė vertinant bendravimo ugdymosi pasiekimus statistiškai reikšminga ir skiriasi atsižvelgiant į suprastų savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Pedagogų nuomonių išsiskyrimas reikšmingas atsižvelgiant pagal darbo stažą ($p=0,024$).

Taigi, galima apibendrinti, jog *psichosocialinė vaiko raida apibūdinama ir kaip gebėjimas adaptyviai ir adekvačiai elgtis, kaip socialinio bendravimo patirtis ir asmeninių savybių kompleksas, kuris leidžia bendrauti su kitais žmonėmis. 3-5 metų amžiaus vaikas, išsiugdęs socialinius įgūdžius, geba prisitaikyti prie nepastovios, nuolat kintamos socialinės aplinkos, pasirinkti sveiką gyvenimo būdą, kūrybiškai bendrauti ir efektyviai spręsti konfliktus,*

bendradarbiaujant siekti bendrų visuomeninių tikslų. Esminiai psichosocialiniai 3-5 metų amžiaus vaiko bendravimo gebėjimai siejami su pasitikėjimu pedagogais, jų gerbimu, vaikai ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais, supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalinasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

3.4. Aplinkos pažinimo ugdymosi pasiekimų vertinimas

Pažinimo kompetencija apibūdinama kaip pasaulio atradimas ir tyrinėjimas:

- vaiko domėjimasis viskuo, kas yra aplink,
- gebėjimas sutelkti dėmesį,
- suvokti, įsiminti, samprotauti,
- spręsti problemas, kritiškai mąstyti;
- gebėjimas taikyti įvairius pasaulio pažinimo būdus: stebėti, klausinėti, eksperimentuoti, prognozuoti, ieškoti informacijos ir pan.

Vaikas žinių semiasi gyvendamas, žaisdamas, judėdamas, tyrinėdamas aplinką, kuomet natūraliai stebi tai, kas vyksta aplinkui, nes iš prigimties yra smalsus. Stebėdamas aplinką, ją tyrinėja visais pojūčiais: čiupinėja, uosto, ragauja, girdi, mato. Tai padeda įgyti elementarų supratimą apie žmones, gamtinę ir kultūrinę aplinką, tėvynę ir kt. Todėl ir ikimokyklinės grupės aplinka turi būti turininga ir turtinga, skatinti domėtis, pažinti, tyrinėti, patirti atradimo džiaugsmą. Ikimokyklinėse įstigose vaikams sudaromos sąlygos gyventi vaikų bendruomenėje, pajusti savo galimybes ir vertę. Vaikai susipažįsta su įvairiomis emocijomis ir jų raiška, pratinasi, valdyti emocijas, palaikyti draugiškus tarpusavio santykius, tinkamai spręsti iškilusias problemas.

2.9 lentelėje pateikiama informacija, atsižvelgiant į pedagogų ir tėvų nuomonės išsiskyrimą, vertinant aplinkos pažinimo ugdymosi pasiekimus.

3.9. lentelė. **Pedagogų ir tėvų nuomonių pasiskirstymas vertinant vaikų aplinkos pažinimo ugdymosi pasiekimus (N=185)**

<i>Klausimas</i>	<i>Pedagogai</i>		<i>Tėvai</i>		<i>F</i>	<i>P</i>
	<i>Mean</i>	<i>SD</i>	<i>Mean</i>	<i>SD</i>		
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus domėtusi žmonių gyvenimo būdu?	4,7010	1,38568	4,1932	1,68057	8,718	0,190
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasakotų apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas?	4,8866	1,22369	4,5227	1,47763	19,550	0,003
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų atskirti gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.)?	5,3918	0,89625	5,3295	1,09041	6,187	0,186
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų prisiimti atsakomybę už bendrą darbą?	4,6701	1,55939	4,8636	1,01915	8,982	0,175
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus stengtųsi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose?	5,3402	0,95619	4,9886	1,03384	13,310	0,038

(Koreliacija reikšminga, kai $p \leq 0,05$)

Remiantis 3.9 lentelės duomenimis matyti, jog tėvų ir pedagogų nuomonės statistiškai reikšmingai skiriasi:

- ($p=0,003$) ties teiginiu, jog svarbu, kad vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasakotų apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Pedagogų nuomone tai yra svarbiau, palyginus su tėvais.
- ($p=0,038$) ties teiginiu, kad vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus stengtųsi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose. Pedagogų nuomone tai yra svarbu, tuo tarpu tėvai nepažymėjo, kaip itin svarbaus elemento psichosocialinėje raidoje.

Galima pastebėti, jog vaikams ypač svarbi šeima ir viskas, kas joje vyksta. Būtent Šeima turi didžiausią įtaką vaiko ankstyvam socialiniam emociniam vystymuisi, nes joje padedami gyvenimo drauge su kitais pagrindai. Vaikai šeimą įsivaizduoja labai įvairiai, turi skirtingą patirtį, atspindinčią jų namų gyvenimą. Ikimokyklinėje įstaigoje padedama vaikams suvokti, kas yra šeima, kas kokias pareigas joje turi, pratinama rūpintis kitais, atsakingai atlikti jiems pavestus darbus. Svarbu, kad vaikai suprastų, jog turi ne tik teises, bet ir pareigas, didžiutąsi savo šeima.

Galima apibendrinti, jog aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokymosi gebėjimais. Noras sužinoti, išmokti, suprasti, kas vyksta aplinkui yra aplinkos pažinimo pamatas.

Vaikų aplinkos pažinimas susideda iš:

- domėjimosi socialine, kultūrine, gamtine aplinka, noro ją tyrinėti ir pažinti.
- pagarbos gamtai ir gyvybei, žmonių sukurtai aplinkai, tolerancijos įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmonėms;
- gebėjimo nuosekliai ir logiškai mąstyti, analizuoti ir kritiškai vertinti informaciją, spręsti problemas, nusakyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis;
- žinių apie aplinką, jos raidą, aplinkos pažinimo būdų, savo šeimos, savęs, kaip bendruomenės nario, suvokimo, savo teisių bei pareigų žinojimo;
- aplinkos pažinimo proceso ir būdų žinojimo bei supratimo, gebėjimo pritaikyti žinias.

Esminiai vaiko gebėjimai lavinant aplinkos pažinimo kompetenciją apibūdinami kaip sugebėjimas paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domėtis technika ir noriai mokytis ja naudotis.

3.5. Problemų sprendimo ugdymosi pasiekimų vertinimas

Visapusiškas socialinio elgesio efektyvumas - gebėjimas išspręsti kylančias problemas ir prisitaikyti prie kintamos aplinkos sąlygų. Analizuojant vaikų socialinę kompetenciją pabrėžtini tokie socialiniai įgūdžiai, kaip antai problemų sprendimas, sprendimų priėmimas, empatija, streso įveikimas ir kt. (Rimkienė, 2007).

3.10 lentelėje pateikiama informacija, atsižvelgiant į pedagogų ir tėvų nuomonės išsiskyrimą, vertinant problemų sprendimo ugdymosi pasiekimus.

3.10. lentelė. **Pedagogų ir tėvų nuomonių pasiskirstymas vertinant vaikų problemų sprendimo ugdymosi pasiekimus (N=185)**

<i>Klausimas</i>	<i>Pedagogai</i>		<i>Tėvai</i>		<i>F</i>	<i>P</i>
	<i>Mean</i>	<i>SD</i>	<i>Mean</i>	<i>SD</i>		
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus didžiuotųsi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais?	5,3814	1,10343	5,3182	0,94133	4,556	0,336
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų atpažinti ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus?	4,7423	1,54298	4,8636	1,29705	2,575	0,631
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suprasti, kodėl kilo sunkumai ?	4,7216	1,65039	5,0568	1,15826	7,236	0,204
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suvokti savo ir kitų ketinimus, ieškotų tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis?	4,9381	1,42752	5,1136	1,04422	2,738	0,740
Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų numatyti priimtų sprendimų pasekmes?	4,7629	1,61873	4,9318	1,28471	4,440	0,488

(Koreliacija reikšminga, kai $p \leq 0,05$)

Remiantis 3.10 lentelės duomenimis matyti, jog tėvų ir pedagogų nuomonės statistiškai nereikšmingos. Problemų sprendimo ugdymas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir pritaikyti žinias iššūkių, sudėtingų užduočių ar sunkumų sprendimui. Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: problemų atpažinimas, išvėlgimas, sprendimų, išiečių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas. Psichinė sveikata yra vienas iš sveikatos komponentų, apimantis vaiko emocijas, saugumo jausmą ir individualias problemas. Svarbus vaiko gyvenimo įgūdžių ugdymo etapas – mokymasis gyventi su kitais, visuomenės ir jos vertybių pažinimas. Vaikai ne visada suvokia savo jausmus ir tikrosios blogos savijautos priežasties. Jie negali kontroliuoti labai stiprių jausmų ir jų raiškos būdų. Vaikų elgesys dažnai spontaniškas, neapgalvotas, jiems stinga patirties, todėl jie dažnai pasielgia netinkamai (nuskriaudžia vienas kitą, šaiposi, meluoja ir pan.). Patyrę nesėkmę vaikai pagalbos dažnai nesikreipia dėl klaidingo supratimo, kad patys turi susidoroti su visais sunkumais.

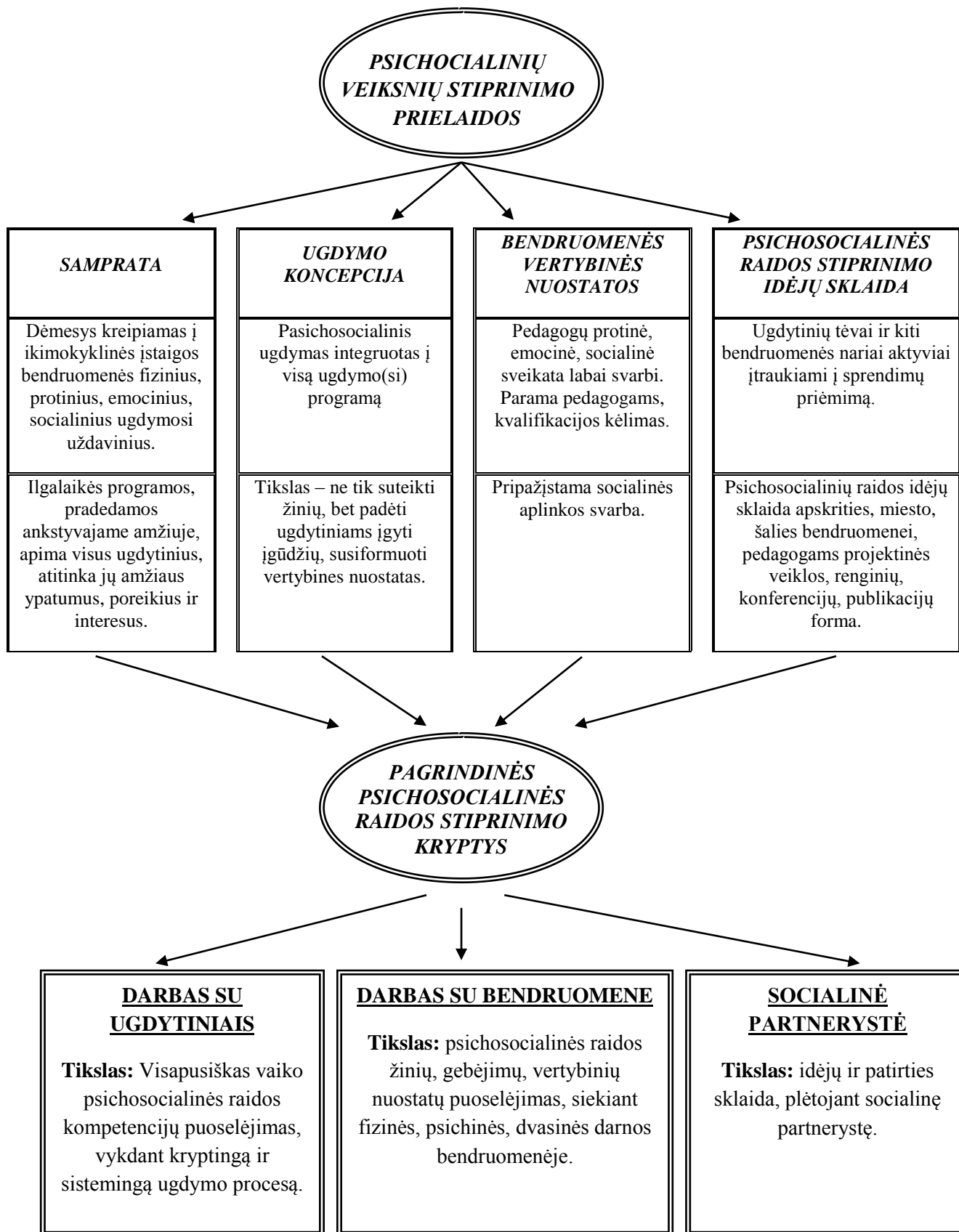
Galima apibendrinti, jog esminiai vaikų problemų sprendimo kompetencijos gebėjimai: atpažinti įveikiant kilusius sunkumus bei iššūkius, suprasti, kodėl jie kilo, suvokti savo ir kitų

ketinimus, ieškoti tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėti, aiškintis, bendradarbiauti, pradėti numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

3.6. Psichosocialinių veiksnių kompetencijos plėtotė

Akivaizdu, kad šiandien ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdytojai privalo ne tik tobulinti ugdymą, orientuotą į formalias žinias ir atitinkančius tradicinius gebėjimus, bet siekti ugdymą nukreipti į sėkmingą vaiko kompetencijų plėtojimą. Ikimokyklinio ugdymo pedagogų darbas ir kompetencijų ugdymas bus sėkmingas, tik glaudžiai bendradarbiaujant su vaikų tėvais, stengiantis sužinoti pastarųjų nuomonę įvairiais klausimais ir dirbant, atsižvelgiant į jų siūlymus. Tai neturėtų būti itin sunku, mat šiandien šeimos paprastai noriai bendrauja ir dalyvauja ugdymo procese bei vaiko gyvenime.

3.1 Paveiksle pateikiamos psichosocialinės raidos stiprinimo prielaidos ir pagrindinės veiklos kryptys

3.1 pav. Psichosocialinės raidos stiprinimo prielaidos ir pagrindinės veiklos kryptys

Akivaizdu, jog esmines prielaidas, leidžiančias ikimokyklinėms įstaigoms įgyvendinti psichosocialinės raidos stiprinimo programas, sudaro bendruomenės sąmoningumas, psichosocialinių kompetencijų ugdymo suvokimas, nuolatinis mokymasis ir tobulėjimas, sistemingas patirties kaupimas ir pasirengimas ją skleisti. Daugiausia dėmesio skiriama lopšelių darželį lankančių vaikų dvasinių jėgų ir fizinių galių stiprinimui; sąlygų sudarymui tenkinti pažintinius interesus, veikti ir kurti; sveikos elgsenos, savęs kūrimo, saviraiškos ir tobulinimosi poreikiui; pagarbos žmogui, gamtai, aplinkai ir kitoms vertybėms ugdyti.

IŠVADOS

1. Vaiko socializacija prasideda jam gimus ir tęsiasi visą gyvenimą jį supančioje aplinkoje. Ikimokykliniame amžiuje formuojasi socialinio elgesio pagrindai. Vaikui augant, perimant ir įsisavinant jį supančios aplinkos dėsnius bei sąveikaujant su kitais lavėja vaiko gyvenimo įgūdžiai ir didėja socialinė kompetencija. Ikimokyklinis amžius yra spartaus fizinio, psichinio, socialinio vystymosi laikotarpis. Tuo metu atsiranda psychosocialiniai, kultūriniai dariniai, kurie žmogų išskiria iš kitų gyvų sistemų ir daro jį socialine būtybe.
2. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad hipotezė – tikėtina, jog tėvai ir pedagogai skirtingai vertina ikimokyklinio amžiaus (3-5m.) vaikų psychosocialinės raidos uždavinius – iš dalies pasitvirtino, kadangi nuomonių išsiskyrimas pastebėtas ne visuose vertintinuose aspektuose:
 - Bendri ikimokyklinio ugdymo pedagogų ir tėvų tikslai formuoja teigiamą požiūrį į ikimokyklinio ugdymo institucijos organizuojamą psychosocialinių raidos uždavinių įgyvendinimą tarp 3-5 m. amžiaus vaikų, tuo pačiu inicijuoja tarpusavio bendradarbiavimą.
 - Psychosocialinės raidos uždaviniai sudaro pamatą sėkmingai kompetencijų – socialinės, sveikatos, pažinimo, komunikavimo, meninės – plėtotei ikimokykliniame ugdyme.
 - Tėvų ir pedagogų nuomonės statistiškai reikšmingai skiriasi ($p=0,034$) ties teiginiu, apibūdinančiu sveikatos ugdymosi pasiekimų vertinimą, t.y.tėvai labiau nei pedagogai įsitikinę, jog svarbu, kad vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suprastų savo asmens tapatumą, priskirtų save savo šeimai, grupei, bendruomenei.
 - Statistiškai reikšmingas pedagogų nuomonių išsiskyrimas, atsižvelgiant į darbo stažo ikimokyklinėje įstaigoje laikotarpį, apibūdinant vaiko gebėjimus saugoti savo sveikatą ir saugiai elgtis aplinkoje - ($p=0,007$).. Didesnį stažą turintys pedagogai šį raidos elementą vertino kaip svarbesnį, nei kitus teiginius.
 - Statistiškai reikšmingas pedagogų nuomonių išsiskyrimas, atsižvelgiant į turimą išsilavinimą, apibūdinant vaiko gebėjimą eiti, bėgti, šliaužioti, ropoti, lipti, koordinuotai šokinėti, išlaikyti pusiausvyrą - ($p=0,030$). Aukštesnį išsilavinimą turintys pedagogai šį raidos elementą vertino kaip svarbesnį, nei kitus teiginius.
 - Tėvų nuomonė vertinant sveikatos ugdymosi pasiekimus statistiškai reikšminga ir skiriasi atsižvelgiant į vaiko savo asmens tapatumą, priskirtų save savo šeimai, grupei,

bendruomenei. Tėvų nuomonių išsiskyrimas reikšmingas atsižvelgiant pagal lytį ($p=0,015$) (mamos svarbiau buvo vaiko savo tapatumo atradimas) ir pagal amžių ($p=0,042$) (vyresni tėvai šį teiginį pažymėjo, kaip svarbų vertinant psichosocialinę vaikų raidą).

- Pedagogų nuomonė vertinant bendravimo ugdymosi pasiekimus statistiškai reikšminga ir skiriasi atsižvelgiant į suprastų savo žodžių ir veikslių pasekmes sau ir kitiems. Pedagogų nuomonių išsiskyrimas reikšmingas atsižvelgiant pagal darbo stažą ($p=0,024$).
- Tėvų ir pedagogų nuomonės statistiškai reikšmingai skiriasi:
 - ($p=0,003$) ties teiginiu, jog svarbu, kad vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasakotų apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Pedagogų nuomone tai yra svarbiau, palyginus su tėvais.
 - ($p=0,038$) ties teiginiu, kad vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus stengtųsi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose. Pedagogų nuomone tai yra svarbu, tuo tarpu tėvai nepažymėjo, kaip itin svarbaus elemento psichosocialinėje raidoje.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos tėvams:

- Įsitraukti į ugdymo procesą bendradarbiaujant su pedagogais, dalyvaujant ugdomosiose veiklose, savanoriaujant, domintis, siūlant naujas idėjas.
- Kadangi žaidimas yra pagrindinė ikimokyklinio amžiaus vaikų veikla natūraliai sukurianti bendravimo ir bendradarbiavimo situacijas, reikėtų jas išnaudoti ugdant visas aštuoniolika pasiekimų apraše pateiktų ugdymo sričių.
- Socialinę patirtį vaikas įgyja bendraudamas ir bendradarbiaudamas, veikdamas kartu su suaugusiuoju. Todėl labai svarbios yra tokios veiklos organizavimo formos: susitikimai su įvairiais žmonėmis, išvykos. Kadangi šeima yra pagrindinis ir pirmasis institutas reikėtų rodyti sektingą pavydį užsiimant su vaiku ir padedant jam tobulėti.

Rekomendacijos pedagogams:

- Siūlyti efektyvias bendradarbiavimo priegas tėvams, kad šie galėtų įsijungti į ugdomąją veiklą ugdant jų vaikus.
- Psichosocialinių įgūdžių ugdymą organizuoti taip, kad vaikams būtų įdomu ir linksmu ugdytis, galėtų išreikšti save, parodyti sumanumą, gebėjimus ir kūrybiškumą. Todėl nuolat reikalinga ieškoti kuo įvairesnių ugdymo formų, metodų, būdų.
- Ugdant bet kurią sritį iš ikimokykliniame apraše pateiktųjų ikimokykliniame amžiuje svarbiausia paties vaiko veikla, jo aktyvumas. Svarbu ne tik suteikti žinių, bet ir ugdyti sveikos gyvensenos gebėjimus, sudominimui pasitelkiant žaidimus, piešimą, konstravimą, pokalbius, diskusijas, tautosakas bei grožinės literatūros kūrinėlių skaitymą ir kt.

LITERATŪRA

1. Ališauskienė, S., Mikalajūnienė, J., Čegyūtė, D. (2007). Ekologinio požiūrio taikymas, tenkinant ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų specialiuosius poreikius. *Specialusis ugdymas*, 2 (17), 107 – 119.
2. Anisfeld, M. (2005). No Compelling Evidence to Dispute Piaget's Timetable of the Development of Representational Imitation in Infancy. In S.L. Hurley (Ed.), *Perspectives on Imitation: Imitation, human development and culture*. (pp. 107-132). Cambridge, MA: MIT Press.
3. Buell L. (2005). *The Future of Environmental Criticism: Environment Crisis and Literary Imagination*. Oxford: Blackwell Publishing.
4. Bronfenbrenner, U., Moris, P. (2006) *The Bioecological Model of Human Development*. Prieiga internetu:
<http://www.columbia.edu/cu/psychology/courses/3615/Readings/BronfenbrennerModelofDevelopment.pdf>. Žiūrėta 2016-03-06.
5. Briers, S. (2011). *Laiminga vaikystė*. Vilnius.
6. Burvytė, S., Ralys, K. (2012). Vaikystės amžiaus tarpsnio iššūkiai ugdytojams. *Challenges to childhood educators. Socialinis ugdymas: mokslo darbai. Socialinio pedagogo technologijos socioedukaciniame darbe*. Nr. 19 (30).
7. Cirtautienė, L. (2008). Vaiko pasaulis. Prieiga internetu:
http://www.pkg.lt/ugdymo_istaiigoms/straipsniai/vaiko_pasaulis/. Žiūrėta 2016-02-04.
8. Camilleri, A.P., Tiger, J.H., & Hanley, G.P. (2008). Developing stimulus control of young children's requests to teachers: Classwide applications of multiple schedules. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 41(2), 299-303. Prieiga internetu:
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2408350/pdf/jaba-41-02-299.pdf> Žiūrėta 2016-03-16.
9. Černius, J.V. (2006). *Žmogaus vystymosi kelias: nuo vaikystės iki brandos*. Kaunas.
10. Danielian, J., Gianotti, P. (2012). *Listening with Purpose: Entry Points into Shame and Narcissistic Vulnerability*. Lanham, MD: Jason Aronson.
11. Fisher A. (2002). *Radical Ecopsychology: Psychology in the Service of Life*. Albany, NY: SUNY Press.
12. Freeman, Y., Freeman, D., & Ramírez, R. (Eds.). (2008). *Diverse learners in the mainstream classroom: Strategies for supporting all students across content areas*. Portsmouth, NH: Heinemann.

13. Gunn, J. and Potter, B. (2015), *Borderline Personality Disorder: New Perspectives on a Stigmatizing and Overused Diagnosis*. Santa Barbara.
14. Garšvienė A., Juškienė G. (2008). Priešmokyklinio amžiaus vaikų tarimo ypatumai. *Jaunųjų mokslininkų darbai* 2, 78-84.
15. Gresham F. M., Elliott S. N., Vance M. J., Cook C. R. (2011). Comparability of the social skills rating system to the social skills improvement system: Content and psychometric comparisons across elementary and secondary age levels. *School Psychology Quarterly*. 2011, vol. 26 (1), p. 27–44.
16. Hillenbrand, C., Hennemann, T. (2009). Prävention von Verhaltensstörungen im Vorschulalter. Überblick und theoretische Grundlegung. *Zeitschrift für Heilpädagogik*, 129–144.
17. Helenrose, F, Gregoire, M., Gill (2015). *International Handbook of Research on Teachers' Beliefs*. Prieiga internetu:
https://books.google.lt/books?id=M_JTBAAAQBAJ&pg=PA422&lpg=PA422&dq=montie+xiang+schweinhart+2008&source=bl&ots=kA-TqLxVMP&sig=xLUUr4sjmL7o68ji3bECr8MQ_fY&hl=lt&sa=X&ved=0ahUKewiYo5XijNrLAhUBORQKHT3PCi4Q6AEINDAE#v=onepage&q=montie%20xiang%20schweinhart%202008&f=false Žiūrėta 2016-01-17.
18. Horodecka, A. (2013). Humanistic vision of man: hope for success, emotional intelligence and pro-social engagement. *International Journal of Arts & Sciences*, 6(2):151–166.
19. Hochwarter W. A., Witt L. A., Treadway D. C., Ferris G. R. (2006). The interaction of social skill and organizational support on job performance. *Journal of Applied Psychology*, vol. 91 (2), p. 482–489.
20. Juodaitytė, A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius.
21. Juodaitytė A., Gaučaitė R., Kazlauskienė A. (2009) *Informavimas apie ikimokyklinį, priešmokyklinį ugdymą ir švietimo pagalbą*. Šiauliai.
22. Janke, B. (2005). *Emotionale Kompetenz*. In T. Guldemann, B. Hauser (Hrsg.), *Bildung 4- bis 8-jähriger Kinder*, 189–208.
23. Jucevičienė, P. (2010). Sustainable Development of the Learning City. *European Journal of Education*, p. 419-436.
24. Kaffemanienė I., Reseckienė L. 2008: Ikimokyklinio amžiaus vaikų, turinčių kalbos ir komunikacijos sutrikimų, individualizuoto motorikos ir kalbinių gebėjimų ugdymo ypatumai. *Jaunųjų mokslininkų darbai* 2, 140-148.

25. Kvieskienė G. (2000). *Socializacijos pedagogika*. Vilnius.
26. Kvieskienė G. (2009). Ugdymo paradoksai: tarp reformos ir krizės. *Socialinis ugdymas*, Nr. 9 (20), p. 27–28.
27. Kerevičienė, J. (2014). *Pedagoginės psichologijos užrašai*. Mokomoji knyga aukštųjų mokyklų studentams. Kaunas.
28. Lekavičienė, R., Vasiliauskaitė, Z., Antinienė, D. ir kt. (2010). *Bendravimo psichologija*. Vilnius.
29. Lekavičienė R., Vasiliauskaitė Ž., Matulienė G., Antinienė D. (2007). *Psichologija šiandien*. p. 183-190).
30. Lekavičienė, R., Antinienė D. (2013). *Emocinis intelektas: matavimo problemos ir galimybės*. Vilnius.
31. Lešinskienė, S., Karalienė, V. (2008). *Emocinės raidos įtaka tolimesniam vaiko asmenybės vystymuisi*. Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras. Prieiga internetu: <http://www.psichoterapija.ot.lt>. Žiūrėta 2016-02-04.
32. Landsbergienė, A. (2010). Vadovavimo ikimokyklinėms ugdymo įstaigoms-modelio teorinis ir empirinis pagrindimas. *Daktaro disertacija*, Edukologija.
33. Leliūgienė I.(2003). *Socialinė pedagogika*. Kaunas.
34. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Valstybės žinios, 1991,Nr. 23-593; 2003, Nr. 63-2853; 2004, Nr. 103-3755.
35. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 33-807.
36. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas. Vilnius: Valstybės žinios, 2000, Nr. 64-2328.
37. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija (2006) Ikimokyklinio ugdymo plėtra: ar keisime finansavimo modelį?
38. LIETUVOS RESPUBLIKOS ŠVIETIMO IR MOKSLO MINISTRO Į S A K Y M A S DĖL PRIEŠMOKYKLINIO UGDYMO ORGANIZAVIMO TVARKOS APRAŠO PATVIRTINIMO 2005 m. birželio 22 d. Nr. ISAK-1180, Vilnius.
39. Legkauskas, V. (2001). *Psichologijos įvadas*. Paskaitų medžiaga. Kaunas.
40. Linkaitytė G., Daukšytė J. (2003). Socialinių įgūdžių lavinimo praktika. *Pedagogika*, t. 63.
41. Marks, G., Houston, D. M. (2002). The Determinants of Young Women's Intentions About Education, Career Development and Family Life. *Journal of Education and Work*, 15 (3), p. 321–337.

42. Milašauskienė J., Zambacevičienė E., Dapkevičienė V. (2008). Priešmokyklinio amžiaus vaikų intelektualinio brandumo, mokyklinio nerimo ir auklėjimo šeimoje stilių sąsajos. *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 4 (20), p. 192-197.
43. Ogden, K. (2013). *Our Inner Conflicts*. Prieiga internetu: https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=EaPdAAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=k+horney+theory+2013&ots=bnvvit_iuJ&sig=Gipp1SXX0psRizFSR1rejDayLZY&redir_esc=y#v=onepage&q=k%20horney%20theory%202013&f=false Žiūrėta 2016-01-14.
44. Pileckaitė – Markovienė M. (2002). *Vidinė darna ir jos raiškos vaikystėje savitumai*. Vilnius:
45. Pruskus, V. (2004). *Sociologija teorija ir praktika*. Vilnius.
46. Piaget, J. (2002). *Vaiko kalba ir mąstymas*. Vilnius.
47. Riggio, R.E. (1986), “Assessment of basic social skills”, *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 51, pp. 649-60.
48. Rupperecht, W. (2014). *Einführung in die Theorie der kognitiven Kommunikation*. Prieiga internetu: <http://www.springer.com/de/book/9783658054977> Žiūrėta 2016-01-22.
49. Rochat, P. (2009). *Others in Mind-Social Origins of Self-Consciousness*. New York, N.Y.: Cambridge University Press.
50. Saarni, C. (2002). Die Entwicklung von emotionaler Kompetenz in Beziehungen. In M. von Salisch (Hrsg.), *Emotionale Kompetenz entwickeln. Grundlagen in Kindheit und Jugend* (S. 3-30). Stuttgart: Kohlhammer.
51. Solomon, I. (2006), *Karen Horney and Character Disorder: A Guide for the Modern Practitioner*. New York, NY: Springer Publishing Company.
52. Schweinhart, L. J., J. Montie, Z. Xiang, W. S. Barnett, C. R. Belfield, and M. Nore. (2005). *Lifetime Effects: The High/Scope Perry Preschool Study through Age 40*. Ypsilanti, Mich.: High/Scope Press. Prieiga internetu: <http://www.highscope.org/Research/PerryProject/perrymain.htm> Žiūrėta 2016-01-22.
53. Šeibokienė G. (2007) Keičiantis požiūriui į vaikystę. *Švietimo naujienos: informacinis leidinys*. Vilniu., Nr. 6 (241).
54. Schweinhart, L.J., Montie, J., Xiang, Z., Barnett, W.S., Belfield, C.R., & Nores, M. (2008). *Lifetime effects: The High Scope/Perry Preschool Study through age 40*. Ypsilanti, MI: High/Scope Press.
55. Švietimo ir mokslo ministerija: Ikimokyklinis ugdymas Lietuvoje.(2014). Vilnius.

56. Thelen, E. & Smith, L.B. (2006). *Dynamic Systems Theories*. In Handbook of Child Psychology, Volume 1, Theoretical Models of Human Development, 6th Edition, William Damon (Editor), Richard M. Lerner (Volume editor), pp 258-312.
57. Teresevičienė M., Gedvilienė G., Zuzevičiūtė V., (2006). *Andragogika*. Kaunas.
58. Teresevičienė M., Gedvilienė G. (2003). Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita. Monografija. Kaunas.
59. Vine S. (2005). *Literature in Psychoanalysis*, New York NY: Palgrave Macmillan.
60. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., Kardelis, K. (2004). Paauglių socialinės kompetencijos raiška. *Pedagogika: mokslo darbai*, 71, 85-90.
61. Vyšniauskytė-Rimkienė, J., Volbekienė, V. (2004). Bendradarbiavimas: susipažinimas su fiziniais gebėjimais. Fizinis aktyvumas: gyvenimo įgūdžių pamokos; studijų knyga /perengė Vida Volbekienė. Vilnius. p. 109-111.6.
62. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija. (2013). Prieiga internetu: <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=b1fb6cc089d911e397b5c02d3197f382>. Žiūrėta 2016-01-14.
63. Žukauskienė R. (2002). *Raidos psichologija*. Vilnius.
64. Žukauskaitė A.(2006). Psichoanalizė ir postfeministinė kritika. *XX amžiaus literatūros teorijos*. Vilnius: VPU leidykla, p. 184–203.
65. Žakevičienė I. (2012). Vieta ekopsichologijos aspektu: Česlovo Milošo Isos slėnis. *Česlovo Milošo skaitymai*, Nr. 4, p. 83- 88.
66. Берк, Лаура Е. (2006). Развитие ребенка . Мастера психологии. Санкт-Петербург.

PRIEDAI

Atliekama apklausa, kurios tikslas nustatyti, kaip tėvai ir pedagogai vertina ikimokyklinio amžiaus (3-5 metų) vaikų psichosocialinę raidą. Anketos teiginiai suformuoti remiantis ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu. Mums labai svarbu sužinoti *Jūsų* nuomonę, kad galėtume optimizuoti ugdymo procesą.

Maloniai prašome atsakyti į visus klausimus. Anketa anoniminė, vardo ir pavardės rašyti nereikia. Kilus klausimams rašyti el. adresu: agnetami@gmail.com

Jums tinkamą atsakymą apibraukite:

Demografiniai duomenys:

Jūsų lytis:

Moteris

Vyras

Jūsų amžius:

18-29 m.

30-39

40-49

50 ir daugiau

Jūsų kvalifikacinė kategorija;

Auklėtoja

Vyr. Auklėtoja

Auklėtoja metodininkė

Auklėtoja ekspertė

Išsilavinimas:

Aukštesnysis

Aukštasis neuniversitetinis

Aukštasis Universitetinis

Kita (įrašykite)

Pedagoginis stažas:

Iki 5 m.

6 – 10 m.

11 – 15 m.

16 – 20 m.

21 ir daugiau.

Pagrindinis vaikų amžius su kuriais dirbate:

3 metai

4 metai

5 metai

Pateikite savo nuomonę apie aktualiausius ikimokyklinio amžiaus vaikų (3-5 metų) raidos pasiekimus, apibraukdami tinkantį atsakymą (skalėje nuo „labai svarbu“ iki „visiškai nesvarbu“, 0 – „abejoju“). Atsakydami į klausimus orientuokitės į vaikų amžių su, kuriais dirbate.

Pvz.:

3	2	1	0	1	2	3	Taip
---	---	---	---	---	---	---	------

Ne

1. ***Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų tvarkingai valgyti, gebėtų savarankiškai atlikti savitvarkos veiksmus: apsirengti ir nusirengti, naudotis tualetu, praustis, šukuotis?***

3	2	1	0	1	2	3	Taip
---	---	---	---	---	---	---	------

Ne

2. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų saugoti savo sveikatą ir saugiai elgtis aplinkoje?*

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

Ne

3. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų eiti, bėgti, šliaužioti, ropoti, lipti, koordinuotai šokinėti, išlaikyti pusiausvyrą?*

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

Ne

4. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų spontaniškai ir tikslingai atlikti veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika?*

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

Ne

5. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suprastų savo asmens tapatumą, priskirtų save savo šeimai, grupei, bendruomenei?*

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

Ne

6. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasitikėtų savimi ir savo gebėjimais?*

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

Ne

7. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų palankiai kalbėti apie save, tikėtusi, kad kitiems jis patinka?*

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

Ne

8. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suprasti ir ginti savo teises būti ir žaisti kartu su kitais?*

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

Ne

9. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suprasti, kas yra gerai, kas blogai?*

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

Ne

10. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus draugautų bent su vienu vaiku?*

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

Ne

11. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus palankiai bendrautų su visais (suprastų kitų norus, dalytųsi žaislais, padėtų)?*

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

Ne

12. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suaugusiojo padedamas suprastų savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems?*

- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
13. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasitikėtų pedagogais, juos gerbtų, ramiai jaustųsi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokytųsi?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
14. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų drąsiai reikšti savo nuomonę, žinotų kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
15. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugtųsi sužinojęs ką nors nauja?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
16. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus domėtųsi žmonių gyvenimo būdu?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
17. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasakotų apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
18. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų atskirti gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.)?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
19. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų prisiimti atsakomybę už bendrą darbą?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
20. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus stengtųsi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
21. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus didžiutųsi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
22. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų atpažinti ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus?*
3	2	1	0	1	2	3

 Taip

Ne

23. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suprasti, kodėl kilo sunkumai ?

3	2	1	0	1	2	3	Taip
---	---	---	---	---	---	---	------

Ne

24. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suvokti savo ir kitų ketinimus, ieškotų tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis?

3	2	1	0	1	2	3	Taip
---	---	---	---	---	---	---	------

Ne

25. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų numatyti priimtų sprendimų pasekmes?

3	2	1	0	1	2	3	Taip
---	---	---	---	---	---	---	------

Ne

Dėkoju už Jūsų laiką ir atsakymus!

Atliekama apklausa, kurios tikslas nustatyti, kaip tėvai ir pedagogai vertina ikimokyklinio amžiaus (3-5 metų) vaikų psichosocialinę raidą. Anketos teiginiai suformuoti remiantis ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu. Mums labai svarbu sužinoti Jūsų nuomonę, kad galėtume optimizuoti ugdymo procesą.

Maloniai prašome atsakyti į visus klausimus. Anketa anoniminė, vardo ir pavardės rašyti nereikia. Kilus klausimams rašyti el. adresu: agnetami@gmail.com

Jums tinkamą atsakymą apibraukite:

Jūsų amžius:

- 18-29 m.
 30-39
 40-49
 50 ir daugiau

Išsilavinimas:

- Pagrindinis
 Vidurinis
 Profesinis
 Aukštesnysis
 Aukštasis neuniversitetinis
 Aukštasis universitetinis
 Kita (įrašykite)

Jūsų lytis:

- Moteris
 Vyras

Jūs esate vaiko:

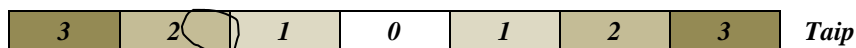
- Mama
 Tėtis
 Įmotė
 Įtėvis
 Globėja
 Globėjas

Jūsų vaiko amžius:

- 3 metai
 4 metai
 5 metai

Pateikite savo nuomonę apie aktualiausius ikimokyklinio amžiaus vaikų (3-5 metų) raidos pasiekimus, apibraukdami tinkantį atsakymą (skalėje nuo „labai svarbu“ iki „visiškai nesvarbu“, 0 – „abejoju“). Atsakydami į klausimus orientuokitės į savo vaiko amžių.

Pvz.:

Ne

1. **Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų tvarkingai valgyti, gebėtų savarankiškai atlikti savitvarkos veiksmus: apsirengti ir nusirengti, naudotis tualetu, praustis, šukuotis?**

Ne

2. **Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų saugoti savo sveikatą ir saugiai elgtis aplinkoje?**

- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
3. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų eiti, bėgti, šliaužioti, ropoti, lipti, koordinuotai šokinėti, išlaikyti pusiausvyrą?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
4. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų spontaniškai ir tikslingai atlikti veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
5. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suprastų savo asmens tapatumą, priskirtų save savo šeimai, grupei, bendruomenei?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
6. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasitikėtų savimi ir savo gebėjimais?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
7. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų palankiai kalbėti apie save, tikėtusi, kad kitiems jis patinka?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
8. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suprasti ir ginti savo teises būti ir žaisti kartu su kitais?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
9. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suprasti, kas yra gerai, kas blogai?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
10. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus draugautų bent su vienu vaiku?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
11. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus palankiai bendrautų su visais (suprastų kitų norus, dalytųsi žaislais, padėtų)?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip
12. *Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus suaugusiojo padedamas suprastų savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems?*
- Ne

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

 Taip

13. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasitikėtų pedagogais, juos gerbtų, ramiai jaustųsi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokytųsi?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Ne

Taip

14. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų drąsiai reikšti s savo nuomonę, žinotų kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Ne

Taip

15. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugtųsi sužinojęs ką nors nauja?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Ne

Taip

16. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus domėtųsi žmonių gyvenimo būdu?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Ne

Taip

17. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus pasakotų apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Ne

Taip

18. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų atskirti gyvenamosios vietovės objektus (namai, automobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.)?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Ne

Taip

19. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų prisiimti atsakomybę už bendrą darbą?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Ne

Taip

20. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus stengtųsi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Ne

Taip

21. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus didžiutųsi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Ne

Taip

22. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų atpažinti ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Ne

Taip

23. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suprasti, kodėl kilo sunkumai ?

3	2	1	0	1	2	3
---	---	---	---	---	---	---

Taip

Ne

24. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų suvokti savo ir kitų ketinimus, ieškotų tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis?

3	2	1	0	1	2	3	Taip
---	---	---	---	---	---	---	------

Ne

25. Ar svarbu, jog vaikas sulaukęs 3-5 metų amžiaus gebėtų numatyti priimtų sprendimų pasekmes?

3	2	1	0	1	2	3	Taip
---	---	---	---	---	---	---	------

Ne

Dėkoju už Jūsų laiką ir atsakymus!